ANUL II— No. 8. AUGUST 1891.

ANALELE ARCHITECTUREI

ȘI ALE

ARTELOR CU CARE SE LÉGĂ

DIRECTOR I. N. SOCOLESCU ARCHITECT

LUCRARILE PUBLICE
ȘI
CAETELE DE SARCINI

Este de netăgăduit că actualmente există o complectă anomalie în ceea ce privește, atît modul de întocmirea proectelor de lucrărĭ publice, cît și a stabilireĭ caetelor de sarcinĭ (condițiĭ generale de ordine și administrație și condițiunile technice saŭ speciale). Fie care minister, fie care județ, comună saŭ administrație publică, procedéză cum crede cu cale să o facă saŭ după cum vroește cel ce este însărcinat cu facerea unuĭ proect. Astfel vedem că ministerul de Lucrărĭ publice are caetele sale de sarcinĭ; cel de Culte și Instrucție publică, altele; cel de Interne, altele și tot astfel la Domeniĭ, la Resboiŭ, la Căile ferate, la primăriĭ, etc., în cît trebue ca orĭ ce antreprenor voește să ia de la statul romîn o lucrare, să închee contracte care aŭ de basă caete de sarcinĭ diferite între ele, pentru lucrărĭ de acelașĭ fel.

De aci nenumĕrate procese — care se termin de obiceiŭ în paguba statuluĭ — căcĭ și justiția, ce póte face față cu acéstă stare anormală.

Acéstă încurcată situație ar fi trebuit să o pună în ordine ministerul de Lucrărĭ publice care, prin titlul și atribuțiunile sale este în drept și are datoria de o se ocupa cu cestiunĭ de acéstă natură, și în special onor. consiliŭ technic, prin purgatoriul căruia trec tóte proectele și devisele de lucrărĭ publice.

Ni se va dice însă că ministerul de Lucrărĭ publice, are întocmite condițiĭ generale și condițiĭ speciale, decĭ să se servéscă de ele ceĭ ce aŭ nevoe.

Este adevĕrat că există așa ceva la zisul minister, dar lucrarea este așa de incomplectă, în cît nicĭ ministerul de Lucrărĭ publice n'a găsit cu cale a o impune barem celor-l'alte ministere și nicĭ nu o putea impune, de óre ce caetele sale de sarcinĭ sunt făcute acum 10—15 anĭ, cu privire la lucrările necesare căilor de comunicație, adică: șosele, podurĭ și cantóne.

Adĭ însă se clădește palate de tot soiul, școlĭ, etc, tóte lucrărĭ de architectură, prin urmare de alt gen și altfel importante de cît podurile și șoselele, din care numaĭ pot fi reglementate cu aceleașĭ caete de sarcinĭ.

Dar spre a întocmi niște condițiĭ generale și speciale, trebue ca ceĭ ce le vor chibzui să cunóscă în ce constă conceperea uneĭ lucrărĭ de architectură și cum și cu ce condițiĭ ele pot fi realisate conform cerințelor arti architecturale.

Ministerul de lucrărĭ publice și consiliul sĕŭ technic, fiind compus numaĭ din inginerĭ, e fórte natural ca să nu fi găsit cu cale a schimba condițiunile de pînă adĭ, căcĭ pentru lucrările de inginerie, acele condițiĭ sunt suficiente, iar pe cele necesare lucrărilor de architectură nu le cunóște, ne fiind architecțĭ.

Iacă pentru ce nu la ministerul lucrărilor publice ne vom pune nădejdea a ne da condițiele generale și speciale ce dorim și care sunt absolut necesare. Cu acésta nu înțelegem escluderea inginerilor de la o discuțiune și o întocmire a uneĭ lucrărĭ așa de importante, dar credem că ele trebue să fie opera uneĭ comisiunĭ de architecțĭ, pentru a căreĭ realisare să se consulte și cîțĭ-va inginerĭ maĭ capabilĭ.

Azĭ statul dispune de treĭ importante serviciĭ de architectură: Cele de la ministerul de Interne, Domeniĭ și Instrucțiune publică, în capul cărora sunt architecțiĭ titrațĭ și care prin numerósele și importantele lucrărĭ ce execută, sunt în mĕsură a cunóște tóte detaliurile cu care e nevoe să fie compuse niște condițiĭ generale și speciale de *lucrărĭ publice de architectură.*

Acestor serviciĭ, și în special șefilor lor le incumbă datoria de a îndruma formarea uneĭ comisiunĭ care să studieze și să redacteze zisele condițiĭ.

Nu ar fi rĕŭ ca acesteĭ comisiunĭ să i se atașeze, un delegat al consiliuluĭ technic, architectul șef al primărieĭ Capitaleĭ și directorul societățiĭ de construcțiĭ.

O lucrare, întocmită sub așa de bune auspiciĭ, ar putea lua o formă de lege specială, care să devie obligatorie la tóte întreprinderile de lucrărĭ publice de orĭ ce gen.

Atuncĭ va fi o unitate, cel puțin în ceea ce privește esecutarea lucrărilor, și toțĭ cîțĭ întocmesc proecte saŭ întreprind lucrărĭ publice, ar ști cu siguranță la ce sunt obligațĭ.

In numerile viitóre ale *Analelelor* vom căuta a discuta puțin acéstă importantă cestiune.

THEODOR AMAN

Anul acesta pare predestinat a trece de cel maĭ sinistru pentru ómeniĭ marĭ aĭ lumiĭ întregĭ. Ţara nóstră în special a avut să înregistreze perderĭ ne reparabile. După ómenĭ politicĭ, patrioţiĭ şi istoriciĭ remarcabilĭ ce ne a părăsit. Bele-Artele veniră la rîndul lor să-şĭ dea tributul prin perderea şefuluĭ pepinieriĭ de artiştĭ romînĭ, pe fondatorul şcóleĭ de Bele-Arte din Bucureştĭ, din care aŭ eşit tótă pleiada de tinerĭ artiştĭ ce avem aḑĭ în ţară.

Teodor Aman a plecat dintre noĭ ; a plecat marele artist ; a plecat amicul cel maĭ bun şi cel maĭ blajin.

Artele frumóse perd în Theodor Aman pe un susţiitor desinteresat, şi în special şcóla de Bele-Arte pe fondatorul şi protectorul sĕŭ cel maĭ energic.

Dacă după 27 de anĭ de muncă necurmată şi cu sacrificiĭ marĭ, Theodor Aman n'a putut avea fericirea să vadă întemeindu-se în mod complect şi definitiv şcóla de Bele-Arte — *copilul sĕŭ iubit* — pentru acésta trebue să roşască tóte guvernele, ce în ast restimp n'aŭ creḑut cu cale a da mijlócele necesare pentru întemeiarea uneĭ instituţiunĭ de cel maĭ înalt interes pentru progresul cultural la noĭ în ţară.

Spre a cunóşte pe Theodor Aman şi operile sale, în total, ar trebui volume de scris şi de descris, — cea ce nu ne este posibil nouĕ a face aci, dăm însă maĭ jos, discursul funebru al d-luĭ C. Stăncescu, profesor la şcóla de Bele-Arte, care a cunoscut bine pe Aman, ca artist, profesor şi amic, precum şi acelea ale elevilor sĕĭ, din care reese cît de mult ştia Aman să inspire amorul pentru artă şi recunoştinţă profesorilor.

DISCURSUL

ḑis de către d. **C. S. Stăncescu** *la ceremonia funebră a repausatuluĭ T. Aman, în faţa şcóleĭ de Bele-Arte*

Profesor de Estetică şi Istoria Artelor la şcóla de Bele-Arte

LuĭTHEODOR AMAN
JoĭJoĭ 22 August 1891 (1—2 ore)

Onorată Adunare,

Theodor Aman : măestrul nostru iubit.... Directorul scóleĭ nóstre naţionale de Bele-Arte ; nu maĭ este. El s'a stins după lungĭ şi îngrozitóre suferinţe.

Theodor Aman născut în Câmpu-Lung pe la anul 1830, făcu studiile sale liceale în Bucureştĭ la Sf. Sava, unde subt direcţiunea profesoruluĭ Carol Wallenstein, arătă încă din cea maĭ fragetă copilărie, o particulară aptitudine pentru desemn făcînd încercărĭ de portrete care surprinse de atuncĭ pe cunoscĕtorĭ, maĭ cu osebire prin asemănarea lor.

Trimis de familia sa la Paris să studieze pictura către anul 1850, făcu progrese repezĭ în atelierul celebruluĭ maestru Droling, atelierul în care avu de camaraḑĭ pe ceĭ maĭ mulţĭ dintre juniĭ care de atuncĭ dobândiră în şcóla francesă, o reputaţiune europénă.

De cîte orĭ nu ne povestea Aman, cu acel surîs care caracterisa frumósa sa figură şi cu care răpea simpatiile tuturor acelora care îl ascultaŭ.... de cîte orĭ ḑic, nu ne povestea de primele ḑile petrecute în atelierul luĭ Droling, de dorinţa cu care căuta a se instrui în arta sa, de orele deliciόse, trecute prin Musee admirînd pe Maiestriĭ, de serile în care făcea desemnurĭ prin Biblioteсĭ, de acea sete nesfîrşită de a răpi pretutindenĭ şi maĭ repede, secretul Artelor?

De la întîia sa producţiune originală pe care o trimese în ţară, Aman arătă şi generul subiectelor pe care el, le va prefera, în scurta dar atît de fecunda sa carieră şi chipul particular d'a lumina, d'a umbri şi d'a colora Tablourile sale. Acéstă operă represintă ultima nópte petrecută de Mihaĭ Vitézul între căpitaniĭ sĕĭ, saŭ ***Banchetul luĭ Mihaĭ***, după poesia luĭ Demetru Bolintineanu.

Tabloul care se găseşte astăḑĭ în galeria nóstră naţională ; probéḑă că Aman poseda de atuncĭ şi ştiinţa compositoruluĭ şi technica necesarie uneĭ opere care, din causa natureĭ subiectuluĭ, cerea pe lîngă o esecuţiune îngrijită şi o mulţime de cunoştinţe teoretice. De la acéstă epocă, tablourile sale se succedară fără curmare şi într'un decurs de peste 30 de anĭ Aman, cu acel spor la lucru care caracterisa talentul sĕŭ, nu aŭ fost genurĭ de subiecte pe care să nu-l fi tratat ; dar înainte de tóte putem ḑice că Aman a fost şi va rĕmînea: ***Pictorul istorieĭ nóstre naţionale.*** Şi într'adevĕr aceea ce distinse maĭ cu sémă cariera sa artistică, este representarea epizodelor marcante din viaţa militară şi politică a poporuluĭ român ; sunt portretele celor maĭ însemnaţĭ domnĭ şi boerĭ aĭ noştri şi artist într'adevĕr naţional, care căuta să fixeze pe pînzele sale evenimentele care schimbară într'aceştĭ din urmă timpĭ, situaţiunea ţereĭ nóstre. El depinse tablourile proclamaţiuneĭ Unireĭ în Camera deputaţilor, proclamarea Unireĭ la Craiova şi în fine una din paginele care vor avea o importanţă fără preţ.

Prestarea jurămîntuluĭ pe Constituţiune de M S. Regele Carol în Cameră, pagină unde sunt reproduse portretele maĭ tuturor bărbaţilor politicĭ care aŭ lucrat la mărirea statuluĭ Romîn.

Dar Aman a lăsat afară de subiectele sale istorice, o mulţime de portrete particulare între care unile pot sta faţă în faţă cu operile maestrilor reputaţĭ într'acest gen de lucrărĭ. Cine ar putea însă descrie pe fie-care din operile sale pe lîngă compositiunile istorice. Aman trată c'o gingăşie şi cu un sentiment rar scene din viaţa nóstră cîmpenéscă : Horile sale cu mişcarea cea maĭ naturală ; ţiganiĭ ce se pîrpîlesc la văpaea foculuĭ ; lăutariĭ ce desmierd dorul inimilor suferitóre prin cîntecul lor ; muncitorul care sub arşiţa neîmpăcată a sóreluĭ, mînă plugul şi face semănăturile în holdele mănóse.

Apoĭ tóte acele interiorurĭ de haremurĭ care oferéŭ artistuluĭ nostru colorist prilegiul d'a pune la ivélă ştiinţa cu care el execută acele stofe sub care se strevedea frumuseţea carnaţiuneĭ odaliscelor ; draperiile atîrnate, ce cădéŭ în cute capriciόse, pe mobilele cu încrustaţiunĭ de fildeş ; nargelelile aprinse ce fumegaŭ, felegenele cu cafele şi tóte acele amănunte ce ne daŭ o idee atît de desăvîrşită de viaţa molatică a orientuluĭ.... tóte.... tóte.... aŭ fost representate de Aman în operile sale. Apoĭ acele interiorurĭ ale salónelor nóstre elegante, unde persónele cele maĭ cunoscute ale societăţeĭ bucureştene conversaŭ, orĭ ascultaŭ un taraf de lăutarĭ, orĭ eraŭ gata a începe danţul la lumina sutelor de facle ale candelabrelor.

Apoĭ reproducţiunea motivelor celor maĭ alese peisage din ţară şi în fine acele buchete de florĭ şi acele fructe în care Aman putea să rivaliseze cu ceĭ maĭ marĭ specialiştĭ a acestuĭ gen de pictură. Eată imensa sa operă care de ar fi fost săvîrşită de un artist strein, dintr'o ţară unde interesul pentru lucrările de artă, primézǎ asupra tutulor celor-l'alte ocupaţiunĭ ; este sigur că reputaţiunea sa artistică ar fi fost respîndită pretutindenĭ.

Partea însă cea maĭ preţiósă a inimeĭ sale, a sufletuluĭ sĕŭ de artist, o consacrase Aman ***invĕţămîntuluĭ***, aceleĭ scóle de Bele-Arte din Bucurescĭ al căreĭ organisator fu el împreună cu d. G. Tătărescu şi Storck şi directorul chiar de la 1864, cînd s'a înfiinţat scóla. Inzestrat c'uă mare pacienţa şi avînd o iubire fără marginĭ pentru elevĭ, căută în corecţiunile ce le făcea, nu numaĭ să le arate greşelele, dar a le deschide tot-d'a-una vederĭ întinse asupra legilor generale ale arteĭ, comparîndu-le natura presentă a modeluluĭ, ce posa, cu neperitórele modele ale artiştilor carĭ sunt comorĭ neperitóre lăsate de epocile cele maĭ civilisate ale omenireĭ. Chiar în ultimele ḑile ale vieţeĭ sale, pironit în patul de suferinţă, unde sta de maĭ multe lunĭ, cînd îşĭ aducea aminte că era ora cursuluĭ sĕŭ şi că el ar fi trebuit se fie atuncĭ la scólă între colegiĭ sĕĭ, între eleviĭ sĕĭ, durerea sa creştea pînă la lacrămĭ. Cu cît interes mĕ întreba, venind într'o ḑi să'l vĕd, despre resultatul scóleĭ nóstre din anul acesta, despre progresul elevilor, de concursul ***mareluĭ premiŭ din străinătate***. Intr'o altă ḑi, pe cînd se simţea maĭ bine, esprimându'ĭ admiraţiunea mea pentru portretul sĕŭ făcut încă pe cînd era la Paris. Ah! ḑise Aman Eram atuncĭ în adevĕrata patrie a artelor. Vedeam ḑilnic Luvru. vedeam operile acelor maiştri care, orice s'ar ḑice de uniĭ din artiştiĭ modernĭ, ce se cred în progres, vor rĕmîne adevĕraţiĭ maeştri aĭ tutuлor timpurilor care se vor ocupa de asta, iar nu de capriciurile modeĭ.... Raphael, Michel Angelo, Tiziano, Rubens, Rembrand, iată Dumnezeĭ pictureĭ...

iată pe cele maĭ marĭ geniĭ care aŭ împodobit lumea artelor plastice, cu lucrărilelor neperitóre.

Cu Theodor Aman, Romînia perde pe unul din ceĭ maĭ de frunte artiştĭ aĭ seĭ... şi către care ea are o datorie de recunoştinţă. Noĭ profesoriĭ, camaradiĭ seĭ de la şcóla Bele-Arte, perdem pe un coleg iubit şi respectat, care în tóte aprecierile sale artistice avea o judecată rară, cumpĕnînd fără părtinire adevĕratul merit.

Şcolariĭ perd în el pe unul din ceĭ maĭ cunoştiinţioşĭ profesorĭ, care i-a iubit ca un adevĕrat părinte, el care nu avea alţĭ copiĭ de cît pe eleviĭ de Bele-Arte, şi acum, décă ultima cugetare a luĭ Aman ar maĭ putea fi audită... ea ar fi fost de sigur.. dorinţa eternă a vieţeĭ sale : reformarea *scóleĭ* de Bele-Arte, înfiinţarea uneĭ esposiţiunĭ permanente spre a grăbi rĕspîndirea gustuluĭ artelor plastice în Romînia.

Acéstă nobilă sarcină a testamentuluĭ sĕŭ sufletesc, ne rĕmîne nouĕ s'o urmărim, s'o îndeplinim.

Rude, amicĭ, profesorĭ şi elevĭ, într'un singur gînd, c'o singură cugetare să luptăm dar, pentru realisarea dorinţeĭ etern pomenituluĭ nostru maestru şi amic: Theodor Aman.

Discurs pronunţat de un elev al şcóleĭ de bele-arte I. Moru, la înmormîntarea regretatuluĭ Theodor Aman.

Theodor Aman a încetat din viaţă!!!

Theodor Aman nu maĭ trăeşte!...

Geniul arteĭ picturale romîne 'şi-a închis ochiĭ pentru tot-d'a-una, lăsînd în urmă-ĭ miĭ de inimĭ neconsolabile, natura şi-a cerut prea de timpuriŭ drepturile'ĭ, de óre-ce l'a răpit din mijlocul nostru maĭ înainte ca opera pe care a întreprins'o de acum un pătrar de secol să fie terminată. Tocmaĭ acum, după un timp atît de îndelungat de muncă şi de sacrificiurĭ, cînd artele ale căror părinte fusese, începuse să înflorescă în ogorul mult iubiteĭ sale ţĕrĭ, tocmaĭ acum mórtea crudă îl răpeşte din mijlocul nostru, fără a'ĭ lăsa măcar timp de a se bucura de rodul munceĭ sale.

Tocmaĭ acum când eleviĭ seĭ Mirea, Georgescu, Valbudea şi alţiĭ încă maĭ tinerĭ ca Vermont, care 'şi-aŭ desăvîrşit studiile cu un succes marcant şi formînd o pleadă strălucită, aŭ început să se ilustreze prin operile artistice, mulţumită bazeĭ solide de cunoştinţe căpătate de la maestru lor, tocmaĭ acum cînd trebuia să se bucure vĕdênd pe aceştĭ artiştĭ formaţĭ din mâinile sale, el dispare spre mîhnirea tuturor.

Da!.. într'adevĕr e generală pierderea luĭ, căcĭ cine n'a admirat óre lucrările mareluĭ artist, care pe lîngă cultul arteĭ, avea sădit în inima sa şi cultul naţionalităţeĭ? dovadă paginile ilustre din istoria nóstră naţională representate de dînsul.

Cine n'a simţit bătêndu-ĭ inima privind acele mărețe paginĭ de istorie care ne amintesc măreţele fapte petrecute în istoria nóstră ca *Bătălia de la Călugărenĭ, Cea din urmă nópte a luĭ Mihaiŭ Vitézul, Hora Uniriĭ* şi altele. Căcĭ geniul artistic se logodea în el cu iubirea către ţară.

Theodor Aman va fi o epocă în istoria arteĭ romîne; căcĭ pe lîngă operile însemnate ce a produs, el a fost şi decanul artiştilor noştri şi întemeetorul artelor în ţara nóstră.

Dacă avem astădĭ artiştĭ şi opere de artă cu care ne fălim, acésta o datorim aceluia pe care astădĭ cu regrete adîncĭ îl însoţesc la cel din urmă al sĕŭ locaş.

Ţara pierde în el un fiŭ devotat, artele un adorator înfocat; iar noĭ un maestru care cu greŭ va putea fi înlocuit.

Doliul împrăştiat prin mórtea sa cu greŭ se va putea şterge din inimile nóstre, precum golul ce'l lasă în societate cu greŭ se va putea umple.

Tot-d'a-una neobosit deviza luĭ era de a munci şi de a produce, cu aceste cuvinte începea lucrarea sa si o încheea, fără să se descurajeze un singur moment, căcĭ îşĭ dicea :

Voinţa triumfă şi voinţa luĭ pururea a triumfat.

Intr'adevĕr dacă ne bucurăm că avem astădĭ o şcóla Naţională de belle-arte, apoĭ acésta o datorim numaĭ voinţeĭ sale, căcĭ cu o energie de fier a ţinut pept timp de 25 de anĭ tuturor piedicilor ce a întîmpinat pînă cînd să ajungă la importanţa care o are astădĭ.

Noĭ studenţĭ aĭ Academieĭ de belle-arte eleviĭ luĭ Aman, venim cu ochiĭ inundaţĭ de lacrămĭ să ne exprimăm recunoştinţa nóstră, depunînd pe mormîntul prisosul cu drept meritat:

Cununa de laurĭ, omagiŭ de admiraţiune şi de recunoştinţă.

Acum mormînt deschide-ţĭ nesăţiósa-ţĭ gură şi primeşte tributul tĕŭ, fiĭ mîndru astădĭ căcĭ primeştĭ în sînul tĕŭ cadavru aceluia care a ştiut să 'şĭ îndeplinéscă menirea'ĭ pe pămînt pînă în ultimul moment, cît despre sufletul luĭ, etern şi neperitor ca artă va trăi vecînic ca şi numele sĕŭ.

Discursul funebru ţinut înnumele elevilor şcóleĭ de Belle-Arte

Tristă Adunare,

In viaţa de tóte dilele ce o ducem pe acest pămînt avem de înregistrat multe fenomene, unele maĭ vesele altele maĭ triste, altele în sfîrşit care'ţĭ sfîşie inima, atuncĭ cînd mintea-ţĭ se îndréptă spre ele.

Căcĭ ce durere maĭ mare póte simţi cine-va de cît atuncea cînd vede cum un maestru al sĕŭ, cum unul după urma căruia mâine va putea duce aceia ce numim „Lupta pentru traiŭ", de odată dispare ca şi norul nimicit de vînturĭ, de odată se stinge ca acea barcă care luptîndu-se cu spumósele valurĭ, cade subt forţa lor nimicitóre.-

Da! nimic nu póte fi maĭ trist şi dureros de cît atuncea cînd în memoria'ţĭ străbătută de miĭ de gîndurĭ rĕsare umbra aceluia care cu o bunătate indescriptibilă, cu o voinţă atît de tenace, lucra la formarea viitoruluĭ atîtor tinerĭ la onórea şi gloria numeluĭ ţăreĭ sale. Aşa a fost Theodor Aman, bun, voios, doritor de a vedea ţara sa numerată în rîndul statelor civilisate, de a vedea eşind de subt aripa sa tinerĭ carĭ să ducă maĭ departe opera atît de frumósă începută de dînsul.

Dar... zadarnic mĕ muncesc eŭ a descrie geniul acesta măreţ, geniŭ care rar, fórte rar maĭ poţĭ găsi astădĭ în un spirit în care natura să fi concentrat atîtea calităţĭ superióre.

Th. Aman născut la 1830 în oraşul Cîmpu-Lung, dupe ce studie pictura la celebriĭ maeştri Drolyng şi Picoit, reintors în ţară, ajutat de concursul altor tinerĭ ca: Tătărescu, Storck, Marcovicĭ, reuşi prin silinţele sale gigantice de a obţine de la guvern întemeerea scóleĭ de belle-arte la 1864; în fruntea căria se puse ca director, şi ast-fel condusă acéstă instituţiune atît de necesară pentru civilisaţiunea uneĭ naţiunĭ, pînă astădĭ, cînd în sfîrşit sosi fatalul moment şi dînsul disparu din mijcul nostru.

O! dar ce dic... Th. Aman nu a dispărut încă. Cît va fi o Românie numele sĕŭ va străluci veşnic în cadrul ómenilor ce aŭ luptat pentru ridicarea ţĕreĭ acesteia, cît va fi un popor românesc în mintea sa veşnic va tresări umbra aceluia, care cu atîta drag, cu atîta fineţă, a pus înaintea ochilor noştri lucrurĭ artistice prin care a trecut acéstă ţară.

Cine nu cunóşte acel măreţ tabloŭ ce represintă unirea celor douĕ surorĭ, Muntenia şi Moldova, descrisă cu atîta esactitate, cu atîta gust estetic.

Căruĭ dintre aceia ce aŭ visitat Pynacoteca muzeuluĭ nostru nu i-a atras privirile sale ca: Cea din urmă nópte a luĭ Mihaĭ-Vitézu, Isgonirea Turcilor din Călugărenĭ, Bătălia cu facle a luĭ Ţepeş?

Dar aceĭ tinerĭ care astădĭ fac atîta onóre ţĕreĭ nóstre ca: Mirea, Georgescu, Valbudea şi alţiĭ, cu toţiĭ aŭ trecut prin mîna luĭ, cu toţiĭ 'şi-aŭ desvoltat talentul recunoscut astădĭ de lumea întrégă, sub îngrijirile acestuĭ celebru bărbat.

A descri viaţa acestuĭ om, e un lucru cu desăvîrşire greŭ, căcĭ Th. Aman nu a fost un om ca toţĭ ceĭ l'alţĭ, ci a fost cu drept cuvînt un geniŭ în arta pictureĭ, care veşnic o cultiva, dînd la lumina ochilor noştri atîtea şi atîtea comorĭ de frumuseţe....

Ca să ne facem o idee de marea luĭ iubire pentru respîndirea acesteĭ arte frumóse în straturile societăţeĭ, ca să vedem cît de mare era dorinţa luĭ de a vedea tinerĭ ducînd maĭ departe opera începută, n'am de cît să reamintesc următórea fază prin care a trecut şcóla de Bele-Arte, şcólă a căreĭ viaţă se légă cu desăvîrşire de viaţa luĭ Th. Aman. In 1866 sub ministrul Strat şcóla din motive ce numaĭ serióse nu putea fi, se desfiinţéză.

Th. Aman ca să nu nimicéscă curentul ce se începuse printre tinerĭ, întreţine cu ceĭ alţĭ profesorĭ (Tătărescu, Stăncescu şi nu maĭ puţin regretatul dr. Davila, care înlesnea modele

pentru studiŭ) şcóla în timp de un an, cheltuind atît forţele'ĭ morale cît şi materiale pentru educarea tineretuluĭ ce îmbrăţişase acéstă artă.

Iată o faptă care rar se póte înregistra în analele şcólelor, iată o faptă care singură să fi fost, ar fi ajuns destul ca numele sĕŭ stea alăturĭ cu al acelor ce luptă pentru răspîndirea lumineĭ în straturile societăţeĭ.

Th. Aman pe lîngă că a fost un pictor, căcĭ a zugrăvit atîtea faze prin care a trecut némul nostru, a fost nu maĭ puţin „pictor obişnuit al frumuseţilor orientale“ după cum îl numeşte d. Marsillac.

O plimbare pe Bosfor, *neguţătórea în harem* şi altele sunt dovada cea maĭ vie de modul cum artistul ştia să înţelégă şi să zugrăvéscă în modul cel maĭ estetic.

Şi cea ce e maĭ caracteristic la el, e că nu făcea parte din nicĭ o şcólă existentă, ci singuru'ĭ model 'ĭ era natura.

D. Marsillac într'una din cărţile sale unde descrie un voiagiŭ la Bucureştĭ, vĕdînd operile luĭ se exprimă în următorul chip : d. Aman e un artist de un adevĕrat merit. Ceea ce ne place la el este că nu se ţine de nicĭ un maestru, necunoscînd altă şcólă de cît aceea a natureĭ.

La 1865 fiind expozant obţine medalia cl. I (istorie), în 1870 cl. II (sculptură), la 1872 cl. I (istorie), de asemenea fu medaliat la diferite expoziţiunĭ în diferite ţărĭ streine...

Iată cine a fost Th. Aman, omul atît de iubitor de muncă şi instrucţiune, omul ce în viaţa'ĭ întrégă n'a căutat de cît să facă bine, de cît să ridice onórea ţăreĭ sale pe calea munceĭ.

Noĭ elevĭ aĭ şcóleĭ de Bele-Arte, elevii acestuĭ celebru maestru astădĭ cînd cruda mórte l'a răpit din mijlocul nostru, nu putem de cît să plîngem şi să regretăm pierderea sa, al celuĭ maĭ bun, maĭ mare şi maĭ iubit profesor al nostru.

Plîngem, căcĭ inimile nóstre simt că greŭ, vom avea fericirea de a maĭ găsi un alt educator, care să aibă bunătatea şi voinţa luĭ.

Noĭ eleviĭ perdem în Th. Aman un mare protector, cel maĭ iubit şi stimat maestru al nostru ţara pierde pe unul din bărbaţiĭ ce a căutat veşnic să 'ĭ ridice gloria şi onórea, amiciĭ şi rudele pe cel maĭ bun prieten pe cel maĭ sincer şi iubitor amic.

Oh! nu ştiŭ cum să 'ţĭ arătăm maĭ mult iubirea şi recunoştinţa nóstră, ţie ce aĭ lucrat pentru viitorul nostru

Despărţindu-ne astădĭ pentru tot-d'a-una, nu putem de cît să ne luăm ultimul adio şi să depunem lacrimile nóstre pe mormîntul tĕŭ, asigurîndu-te că foştiĭ tĕĭ elevĭ, vor duce maĭ departe opera'ţĭ începută şi numele tĕŭ atît de iubit şi stimat va străluci veşnic în memoria tuturora dar maĭ cu sémă în minţile nóstre ce te-am iubit şi plîngem astădĭ atît de mult.

Tu! măreaţă umbră, nobil maestru, disparĭ din mijlocul nostru, eleviĭ tĕĭ, din mijlocul familieĭ tale scumpe, din mijlocul nobiluluĭ popor, pentru a nu lăsa în urma ta de cît adîncĭ regrete şi amintirea scumpă de marea valóre a numeluĭ tĕŭ, a operilor tale artistice care va rĕmîne eternă, glorificînd astfel instituţiunea Belelor-Arte, şi noĭ cu toţiĭ unind vocea nóstră cu aceea a deosebiteĭ tale familie, vom zice ca să 'ţĭ fie memoria eternă şi ţărîna uşóră.

I. ŢINCU

Maĭ toţĭ eleviĭ de pe unde aŭ fost duşĭ, s'aŭ grăbit a 'şĭ exprima întristarea ce aŭ simţit la ştirea perderiĭ iubituluĭ lor maestru, şi recunoştinţa pentru cel ce le a fost ca şi un părinte.

D. D. Georgescu, elev în anul al III-lea al şcóleĭ, a adresat d-neĭ Aman, urmĕtórele rîndurĭ pline de inimă şi de frumóse sentimente :

Dómnă,

Aspră şi durerósă încercare V'a întîmpinat.

Mórtea răpi dintre ceĭ viĭ pe iubitul vostru soţ, pe scumpul nostru maestru, pe dulcele şi gingaşul pictor al redeşteptateĭ Românii.

Theodor Aman nu maĭ este. El care a ne-murit prin genialele'ĭ creaţiunĭ artistice, paginile măreţe ale istorieĭ nóstre naţionale, a dispărut şi dacă mórtea pune vălul veşnicieĭ peste persóna *Maestruluĭ*, rămîne operile'ĭ neîntrecute, spre faima numeluĭ.

Ştirea despre mórtea ilustruluĭ vostru soţ, a cădut ca un trăsnet asupra capetelor nóstre. Ne întrebam dacă în adevĕr ochiĭ am citit bine, dacă mintea a înţeles bine că Maestrul ne a părăsit; şi durerea ne coprinde, iar din adîncul consciinţilor ni se ridică o vie protestare : Nu, domnul Aman nu este mort. El care a ştiut să eterniseze faptele marĭ şi virtuţile strămoşilor noştri prin operile'ĭ neperitóre, nu este, nu póte fi mort.

Ceĭ din generaţiunea tînĕră devotaţĭ cultivăriĭ frumóselor Arte, vor urma cu dragoste şi credinţă pe calea arătată de maestrul lor şi însufleţiţĭ de munca şi neobosita luĭ iubire, se vor lupta din tóte puterile a se arăta demnĭ de învăţătorul lor.

Nu vĕ consolez Dómnă, că nu prin cîte-va cuvinte se póte stinge o durere aşa de mare ca a Domnieĭ-Vóstre.

Familia pierde pe soţul şi părintele iubit şi devotat, iar noĭ plîngem pe cel maĭ iubit şi maĭ devotat dintre bine-făcătorĭ şi luminătorĭ.

Fie ca numele luĭ *Theodor Aman* să rămîe veşnic neuitat în analele Istorieĭ Artelor şi cultureĭ neamuluĭ romîn.

DEMETRU GEORGESCU
Student în al III-lea an al şcóleĭ de Bele-Arte.

Valea-Călugărească, 1891 August 21.

Deosebit, maĭ toţĭ eleviĭ saŭ foştiĭ elevĭ, saŭ grăbit a 'şĭ manifesta simţimintele lor de iubire pentru maestrul iubit.

*
* *

Societatea Architecţilor romînĭ, amintindu-şĭ cu recunoştinţă de sprijinul moral ce Aman a dat mişcăriĭ architecţilor, în timpul campaniĭ privitóre la *apărarea de distrugere a monumentelor naţionale*, s'aŭ grăbit a depune pe sicriul ilustruluĭ maestru, o frumósă corónă, în semn de viĭ regrete şi recunoştinţă.

D. Al. Orĕscu, rectorul Universităţiĭ şi preşedintele societăţeĭ Architecţilor romînĭ, însoţit de d-niĭ architecţĭ St. Ciocîrlan şi I. Socolescu, membri aĭ comitetuluĭ societăţiĭ şi de d. architect N. Stravolca, membru al societăţiĭ, aŭ însoţit, pînă la ultimul locaş pe iubitul Teodor Aman.

DESPRE ARTA NATIONALĂ (1)

Arta, fiind o producere sufletéscă, înfăţişéză pe acela ce 'ĭ-a dat naştere, şi meritul uneĭ lucrărĭ de artă stă în legătură cu însuşirea artistică a celuĭ ce a produs'o, iar lucrările de artă la olaltă ale unuĭ popor, înfăţişază mĕsura de simţire a însuşĭ sufletuluĭ sĕŭ.

Istoria frumóselor arte ne arată începuturĭ la multe popóre; manifestaţiunea adevĕrată a arteĭ însă la unele numaĭ, şi la acestea încă nu în acelaş chip. Istoria însăşĭ ne arată deosebirĭ în mijlócele fireştĭ de propăşire ale némurilor şi acéstă deosebire stă în legătură cu făptura atît sufletéscă, socială, cît şi multe împrejurărĭ locale ale lor. Precum apa oglindeşte cerul şi locul din împrejurul sĕŭ, de asemenea şi o lucrare de artă oglindeşte timpul şi locul unde a fost făcută.

A arăta trebuinţa şi folosul frumóselor arte la un popor este de prisos, lucrarea nóstră le presupune cunoscute şi învederate tuturor. Vom căuta numaĭ, potrivit cu marginile scrieriĭ nóstre, a ne da sémă despre starea arteĭ la noĭ pe tărîmul

(1) Studiul ce publicăm astădĭ în colónele *Analelor*, a fost publicat încă de la 1875 în *Convorbirile Literare.*

Analele Architectureĭ, propunîndu-şĭ a aduna în coprinsul sĕŭ, tot ce s'a scris relativ la arte la noĭ în ţară, a luat şi acest studiŭ important al d-luĭ Verussi, dupe cum a luat şi pe acelea ale d-luĭ D. Berendeiu, cunoscute deja cititorilor Analelor.

Reproducênd, lucrările celor bĕtrânĭ, credem că facem un serviciŭ cetitorilor noştriĭ şi în special tineretuluĭ artistic din ţară care, póte, n'aŭ avut ocasia a cunóşte puţinele studiĭ ce s'aŭ publicat asupra artelor.

Direcţia

plastic, ce lucrărĭ anume s'aŭ produs și gradul lor de măestrie. Vom lua dară pe cît vom putea tot ce s'a produs atît în trecut cît și de față în architectură, sculptură și pictură, vom cerceta parte cu parte și vom vedea de asemenea întru cît ele se potrivesc și cu plecarea sufletéscă a némuluĭ nostru.

Incepem cu architectura ca una ce este arta mamă, din sînul căreia în urmă se desface sculptura și maĭ apoĭ pictura. Cele doue din urmă sunt trebuințe simțite ale sufletuluĭ nostru, architectura însă respunde și la trebuințe trupeștĭ. Din remășițe de sculpturĭ și picturĭ, aflăm despre starea sufletéscă la un neam; iar din remășițe de clădirĭ descoperim și starea luĭ socială; căcĭ, pe cît el a fost maĭ tare pe acest pămînt, pe atît și urmele clădirilor sale le vedem maĭ mărețe.

I

Stîlpiĭ poduluĭ peste Dunăre și ruinele turnuluĭ din orașul Turnu-Severin, ne amintesc întîile timpurĭ ale coloniei Romane aicĭ. De la vécul al doilea pînă la al patru-spre-zecelea, nu este, pe cît știm, nicĭ o ruină, nicĭ o remășiță care să ne vorbéscă de ființa unuĭ ném pe acest pămînt numit romînesc, și acéstă lipsă de zidirĭ se potrivește și cu învălmășala nóstră istorică despre acea vreme. Astfel că, cu arătarea istorieĭ despre întocmirea țărilor romîne către începutul véculuĭ al 14, vedem și bisericele așa zise ale luĭ Radu-Negru din orașele Curtea de Argeș și Cîmpu-Lung, precum și o mică bisericuță dintre munțiĭ Moldoveĭ, a căreia origine, tradițiunea locuitorilor de împrejur, o urcă pînă la Dragoș-Vodă. De atuncĭ și pînă astădĭ vom găsi bisericĭ, remășițe, ca semne de trăirea unuĭ neam, iar felul faceriĭ lor ca semne de slabele sale cunoștințe despre architectură.

Fie care popor caută a perpetua faptele ce pot să 'ĭ slujéscă la mărirea luĭ: el le tórnă în bronz saŭ le cimentéză cu piatră, el le dă trup și viață, ca astfel să le lase vederiĭ urmașilor ca niște amintirĭ viĭ de mărirea neamuluĭ. Cu cît un popor a fost maĭ isteț la minte și maĭ mîndru la suflet, pe atît și pămîntul luĭ îl vedem acoperit maĭ mult cu monumente, cu lucrărĭ de artă, căcĭ înaltele măestriĭ sunt lăsate să slujéscă la fala unuĭ neam.

Un popor pe pămîntul căruia monumentele lipsesc cu totul, saŭ n'aŭ avut fapte care să merite a fi întrupate în monumente, saŭ n'aŭ avut cultura trebuinciósă pentru a le putea întrupa. Cum am putea să ne esplicăm faptul că, în rînd de 12 vécurĭ nu găsim nimica despre architectura nóstră? Cea maĭ veche zidire din Moldova este biserica armenéscă din Botoșanĭ, precum și biserica mănăstireĭ Neamțuluĭ. A crede că barbariĭ trecênd aŭ pustiit totul, acésta nu ne vine, căcĭ vedem că eĭ aŭ trecut și prin alte locurĭ unde găsim cu tóte aceste zidirĭ și monumente care aŭ resistat. Partenonul șade în picióre de maĭ bine de doue miĭ de anĭ.

Istoria domnilor noștri ne spune că la fie care biruință saŭ fapt deosebit eĭ zideaŭ cîte o biserică, spre a aduce laudă și mulțumire luĭ Dumnezeŭ care 'ĭ-a ajutat. Astfel că singurul semn architectural pentru noĭ de amintirea faptelor lor, este numaĭ biserica.

Clădirea bisericilor însă, pornind dintr'un simțimînt curat de evlavie, simțimîntul estetic, se găsește covîrșit cu totul de cel religios; în cît vedem în cele maĭ de căpitenie dîndu-se singura importanță numaĭ construcțiuneĭ spre ținerea cît maĭ mult a sf. locaș, nețiindu-se însă în sémă și de podóba frumuseței, la altele le lipsește și chiar acéstă însușire a soliditățiĭ, fiind cu totul slab construite saŭ chiar numaĭ de lemn. Orĭ ce ar fi, numaĭ preotul să pótă sluji, acésta este ideea covîrșitóre încă pînă astădĭ la clădirea bisericilor nóstre. Biserica este casa luĭ Dumnezeŭ, clădită de mînă omenéscă și ce înălțare póte avea omul maĭ mare și ce laudă póte aduce ziditoruluĭ lumeĭ maĭ multă, dacă ar face să se repeteze prin architectură frumusețele țăreĭ ce ne impresóră? Căcĭ lucrarea de artă într'o biserică nu trebue să aibă pornire numaĭ din falã omenéscă, ci chiar și dintr'un simțimînt de evlavie.

Privind la parte din bisericele remase, vedem zidurĭ gróse, ferestre micĭ, bolțĭ puternic încleștate, vedem cu un cuvînt soliditatea căutată și accentuată, nicĭ o urmă însă de căutarea și exprimarea frumuseței; în ele nu este de cît zidărie curată căcĭ, despre architectură, ea nu există de cît pe atît cît póte fi la orĭ ce popor primitiv.

Ștefan Vodă cel Mare a zidit 40 de bisericĭ și nicĭ una din ele nu întrunește vre un lucru de artă; maĭ tóte aŭ zidurĭ gróse, ferestre micĭ, turnurĭ pătrate și scurte, la tóte lipsă complectă de proporție între părțile clădiriĭ, lipsă de fațadă și ca resultat, liniile și formele cele maĭ urîte drept stil de architectură, precum sf. Nicolae Domnesc din Iașĭ care este una din cele de căpitenie. Pe cît cunóștem mulțime de bisericĭ din tótă țara atît din trecut cît și de acum, afară de aceea a mănăstireĭ Curtea de Argeș, despre care vom vorbi maĭ jos, n'am găsit nicĭ una care să însușască ceva artistic: forme umflate și urîte cum am maĭ zis, saŭ lipsă de proporție în părțile lor; astfel pe un trup mare de biserică se pune un turn mic de unde se jicnește privirea, precum la biserica Domnița Bălașa din Bucureștĭ; saŭ pe un trup mic de biserică se zidește un turn prea mare care face a strivi biserica, precum la sf. Spiridon din Iașĭ, și ca proporția să fie și maĭ sdruncinată, d'asupra turnuluĭ boltit și prea mare, se așeza un altul mic de tot și terminat în săgată. De asemenea la biserica Dancu tot din Iașĭ și la alte bisericĭ, pe lîngă lipsa de măsură a părților, maĭ sunt și formele cele greóe ale turnurilor, astfel la sf. Vasile, sf. Sava, sf. Nicolae cel sărac, biserica Banul etc. din Iașĭ, biserica Colțea, Schitu Măgurénu, Sfințiĭ Voivozĭ, Mihaiŭ-Vodă etc. din Bucureștĭ. Am arătat cîte-va din Iașĭ și Bucureștĭ, adică monumentele celor doue capitale și cred că este de ajuns, căcĭ a înșira pe tóte cărora le lipsesc valórea artistică, este a face catalogul tuturor bisericilor nóstre.

Un popor 'șĭ are architectura sa conform caracteruluĭ, simțimintelor și moravurile sale, și tóte acestea se învederéză și se exprimă în *templul* seŭ, căcĭ templul reproduce aspirațiunile luĭ sufleteștĭ, fiind că religiunea luĭ este expresiunea credințelor sale și conform aceste aspirațiunĭ, aceste credințĭ. se împrumută, se accentéză și forma templuluĭ, a caracteruluĭ seŭ architectonic. Există legătură între proprietar și casă, căcĭ cu cît proprietarul este înzestrat cu maĭ mult gust, cu maĭ mult spirit de ordine, pe atît vedem și în casa sa căutată podóba, frumusețile, prin mijlocul uneĭ îngrijirĭ vădite, prin orînduială și altele. De asemenea există legătura între un popor și templul seŭ și acolo unde vom găsi bisericĭ fără valóre estetică și sub aspecte de ruine, acolo starea sufletéscă este josnică cu totul și credința începe a dispărea spre a face loc nepăsăriĭ; căcĭ la orĭ ce popor vedem complectă asemănare între starea sa sufletéscă și templul seŭ. Săparea, cioplirea și prefacerea munților în templu, la indienĭ este expresiunea credințeĭ lor panteiste, arătîndu-ne tot de odată și puterea simțimîntuluĭ lor religios pentru care miĭ de brațe din neam în neam sbuciumaŭ natura, prefăcînd'o în templu. Templul fiind expresiunea credințeĭ ce înfățișază, se póte judeca din felul templuluĭ mĕsura acelei credințĭ.

Templul gotic este deplina icónă a credințeĭ creștine cu totul spirituală, și cu înălțarea cît maĭ mult a tuturor liniilor și turnurilor sale, pare că se înaltă și sufletul creștinuluĭ la cerul spre care aspiră și pentru care lumea acésta este un ce vremelnic.

Infățișarea bisericilor nóstre este strimtă la vedere și nu ne arată de cît îngustimea mințiĭ acelor ce le aŭ zidit și lipsa credințeĭ celor ce le îngrijesc.

Din tóte bisericile țăreĭ nóstre nu este de cît una singură, care cu drept cuvînt se póte numi măestrie de artă, și acésta este mănăstirea Curțiĭ de Argeș, ce apare în mijlocul architecturilor nóstre, cum apare steaua pe bolta întunecósă a ceruluĭ.

Pe malurile Argeșuluĭ cu valurĭ sgomotóse, între falniciĭ Carpațĭ, măreție Dumnezeiască, se înaltă și acésta biserică, falã omenéscă. Dar maĭ cu sémă fala luĭ Neagoe Vodă, căcĭ dînsa ne a remas noue spre pomenire, despre măreția inimeĭ luĭ, cum și de măestria celuĭ ce a croit'o și zidit'o. [1]

Să arătăm dar în ce stă frumusețele aceste architecturĭ.

Maĭ întîiŭ în fața bisericeĭ se află un chioșc în forma celor maureștĭ care slujește pentru a acoperi tóca. El este susținut pe patru colóne slobode adică neîngrădite de la una la alta. Razele lor sunt puțin înalte și rotunde, iar capitolele săpate în imitațiunĭ de stalactite care cum știm sunt din podóbele de căpitenie ale architectureĭ maure. Pe aceste patru colóne

[1] Din nenorocire acest monument a fost mutilat printr'o nechibzuită restaurare recentă, făcută de oamenĭ incapabilĭ. N. D.

se rézimă patru arcurĭ sfîrșite în dentelare, adică săpăturĭ sfîrsite ascuțit și gingaș, printre care pătrunde lumina. Prin frumusețea și gingășia lor, ele sémănă ca o cusutură alésă de gherghef. D'asupra acesteĭ dentelărĭ sunt două arcurĭ scóse neted din piatră în formă a douĭ colacĭ. In urmă vine un alt colac de piatră maĭ gros de cît ceĭ doĭ dintîiŭ, iar locul remas gol la mijloc este neted, adăogînd la efectul reliefuluĭ arcurilor. Arcul al treilea nu este neted ca cele-l'alte două, ci este săpat imitînd impletiturĭ crucișe de cordele. D'asupra acestuĭ arc vine brîul chioșculuĭ care bine înțeles, îl încinge de jur împrejur. Săpăturile acestuĭ brîŭ pornesc, cele de d'asupra, de la stînga spre drépta în jos, iar cele de desubt de la stînga spre drépta în sus, atingîndu-se astfel vîrfurile în mijlocul brîuluĭ, semănînd într'acésta fórte mult cu niște tecĭ umflate și răsucite de fasole și care ar avea pe cotor acelaș punct de plecare. Locul remas slobod între brîul încingător și arcurĭ formézá pe fie care față cîte două triunghiurĭ umplute cu săpăturĭ numite arabescurĭ și fórte neted lucrate. D'asupra acestuĭ brîŭ este remas un plan iarășĭ săpat care slujeşte drept frisă formată din maĭ multe ciubuce de deosebite grosimĭ. Apoĭ vine învelișul în forma unuĭ clopot scurt la trup și marginele lățite. Iar pardoséla acestuĭ chioșc este în mozaic din lespezĭ de marmură albă și négră, care pardoséla acum este maĭ de tot stricată. La treĭ pașĭ de acest chioșc înalt ca de două orĭ un stat de om vine însășĭ clădirea bisericeĭ. Construită în stilul bizantin și împodobită în chipul celuĭ mauresc, ea este din un fel de piatră care, dacă nu e tocmaĭ marmură, dar are calitatea eĭ estetică ; căcĭ timpul și asprimea elementelor departe de a o înegri ca pe piatra de rînd, îĭ dă o nuanță gălbie amintind gingășia tonuluĭ osuluĭ de fildeș, ton ce are acum biserica nóstră.

Trupul bisericeĭ nu este nicĭ prea mare nicĭ prea mic, ci este întocmaĭ potrivit; iar părțile eĭ sunt așa de bine cumpănite între dînsele ca proporțiĭ, în cît nicĭ o parte susținută nu este nicĭ greóe, nicĭ mare pentru partea susținătóre precum și vice-versa, ci totul se susține în deplină armonie, care se varsă și înfășură biserica de jur împrejur. Dacă aș avea mĕsurele fie căreĭ părțĭ dintr'însa, le aș arăta aicĭ, și atuncĭ s'ar putea calcula raportul și proporția lor. Ea este încinsă cu un brîŭ format din treĭ colacĭ răsucițĭ unul după altul, ca niște șerpĭ. Aceștĭ treĭ colacĭ sunt săpațĭ fie care în chip deosebit; pe întîiul micĭ florĭ dise arabescurĭ, pe al doilea imitațiunĭ de solzĭ și pe al treilea micĭ cioplirĭ neregulate făcute din întîia lovire de daltă ; iar însușirea acestor săpăturĭ este că dă impresiunea uneĭ materiĭ molatice colacilor de piatră, amintind în tocmaĭ moliciunea și mlădierea șerpilor. Zidurile împrejmuitóre ale bisericeĭ în loc de a merge drept pînă la fața pămîntuluĭ cum sunt la clădirile de rînd, se închiagă puternic într'un soclu alcătuit din maĭ multe brîurĭ ale căror planurĭ sunt gradat eșite afară din ce în ce pînă la fața pămîntuluĭ ; astfel că lărgimea baseĭ pe de o parte dă bisericeĭ soliditatea reală și vastă tot odată, iar pe de alta adaogă la înfățișarea eĭ sveltă ce are, cîștigînd astfel aspectul unuĭ monument prin ființa socluluĭ, pe care ea pare așezată și amintind, deși în chip deosebit, soclul cu trepte pe care se ridica templul la grecĭ.

In fața bisericeĭ se află intrarea, începînd de la nivelul socluluĭ și pînă la brîŭ, fiind aicĭ întrerupt prin liniile intrăriĭ. Pentru ca acéstă întrerupere să nu jicnéscă privirea părînd ciuntit, brîul se ridică vertical de-a drépta intrăriĭ, continuă orizontal cît și lățimea eĭ, coborîndu-se la stînga iarășĭ vertical pînă la capul întrerupt al sĕŭ spre a începe în urmă orizontal în tot jurul bisericeĭ cum am maĭ spus ; formînd astfel d'asupra intrăriĭ o încadrare în unghiurĭ drepte. Intrarea este încadrată în chipul următor : două ciubuce scóse din piatră, în urmă vine un plan neted, apoĭ o serie de bande a căror lărgimĭ bine cumpănite între dînsele înfățișază vederiĭ liniĭ netede și pure. Aceste bande se urméză în chipul următor : una netedă remasă din fondul pietreĭ, adică în acelaș plan cu al ziduluĭ, a doua iarășĭ netedă dar eșită maĭ afară, în urmă vine un ciubuc subțire, apoĭ altă bandă formată din fondul pietreĭ, în urmă una ceva maĭ lată ; acésta este săpată, avînd desemnată pe dînsa o flóre architectonică cu forma lungărétă umflată la mijloc, care se repetéză d'a lungul bandeĭ, așezat fiind la mijloc; iar în jurul eĭ se învîrtesc două micĭ bandelete împletite în forma unuĭ lanț. După acésta vine iarășĭ un ciubuc ridicat la laturea de dinafară, mergînd în forma unuĭ privaz neted. Intre banda săpată și acest ciubuc este lăsat iarășĭ un plan neted din fondul pietreĭ. In urmă vine o bandă lată, mărginită spre ușă de un ciubuc maĭ lat de cît cele dintîiĭ, iar pe dînsa săpăturĭ înfățișînd icóna unor cordele împletite ale căror început și sfîrșit nu se vede, formînd un labirint de liniĭ repetite cu simetrie pe tótă lungimea bandeĭ și însușind astfel la olaltă fantasticul cu armoniosul, care sunt partea caracteristică a decorațiunilor maurestĭ. In urmă vine o altă bandă maĭ îngustă, împodobită tot cu acelaș chip și se întórce în arc d'asupra ușeĭ, căcĭ forma intrăriĭ este drept unghiulară, iar a ușeĭ în arc. Cît despre locul remas între arcul interior și dreptunghiul laturilor, el încă este săpat în chipul arĕtat maĭ sus. După banda în arc vine iarășĭ un ciubuc neted, fiind d'asupra sfîrșit cu o decorațiune în dentelare în acelaș desemn ca și interiorul arcurilor chioșculuĭ despre care am vorbit. Pragul intrăriĭ fiind în nivel cu soclu, de aicĭ pînă la fața pămîntuluĭ se află o scară cu o singură față din lespezĭ de marmură, alcătuită din zece trepte dinpreună cu pragul.

Locurile remase de-a drépta și de-a stînga intrăriĭ pînă la colțurile care sfîrșesc fața, și cuprinse între brîŭ și soclu sunt îngrădite prin maĭ multe ciubuce întocmaĭ ca un cadru de tabloŭ, ear în mijlocul lor pe o a treia parte din lățime este cîte un dreptunghiŭ format în relief prin ciubuce, în urmă o bandă lată împodobită în săpăturĭ, cu desemn deosebit de cît a celor pînă acum. Acéstă bandă merge de-o parte de jur împrejur formînd dreptunghiul, ear pe de alta, se cobóră la mijloc, împărțindu-l în două. Locurile remase astfel goale între cele treĭ bande sunt cîte două ferestre înguste și înalte, a căror formă reese de la sine dreptunghiulară. In mijlocul loculuĭ remas gol de-a dreapta și de-a stînga ferestrelor sunt scóse în relief lespezĭ lungĭ încadrate cu ciubuce care sunt acoperite cu inscripțiunĭ.

Locul fețeĭ de la brîu pînă la înveliș se împarte vertical în treĭ părțĭ, împărțélă motivată prin ridicarea brîuluĭ la mijloc din causa intrăriĭ și în chipul cum am arĕtat. Partea din mijloc, adică cea de deasupra brîuluĭ ridicat, este împărțită earășĭ în treĭ părțĭ, împărțélă védită prin cîte două rîndurĭ de ciubuce care se închid deasupra în arc. In mijlocul fie-căruĭ loc împărțit astfel se află treĭ ochiurĭ mărginițĭ cu treĭ colacĭ de pétră în formă de cerc și scoșĭ în relief. Cel întîiŭ, începînd de la stînga la drépta, este simplu, cel de al doilea înfățișéză împletitura uneĭ cozĭ de pĕr, iar cel de al treilea se împarte în treĭ maĭ micĭ colacĭ, din care, cel din afară cu cel din lăuntru la fel, imitéză o materie moale răsucită, ear cel din mijloc este săpat în foĭ late architectonice. Interiorul acestor treĭ ochiurĭ este acoperit cu săpăturĭ, liniĭ și florĭ împletite una după alta, iar la ochiul din mijloc, locul gol între săpăturĭ este străpuns d'a curmezișul tot zidul, prin care pĕtrunde lumina pînă la biserică. Cele-l'alte două locurĭ, adică acele care sunt d'asupra ferestrelor earășĭ se împart în treĭ părțĭ formate de asemenea din ciubuce drepte, din care două închise deasupra în arc. Aceste arcurĭ însă, care forméză o frumósă arcadă în apropiere de cornice, spre a putea fi de-o potrivă, aŭ nevoit pe architect a-șĭ împărți locul d'a drépta, d'a stînga celuĭ d'asupra intrăriĭ, tot în treĭ părțĭ, nu de aceiașĭ mărime între ele, cele lăturalnice d'o potrivă cu una maĭ mică între dînsele sfîrșită în ogiva peste mĕsură adică acea mauréscă. Impățéla de treĭ fiind dată localuluĭ din mijloc, cele de lature nu maĭ putéŭ avea de cît doĭ saŭ patru spre a nu fi monotone prin repetarea aceleaș mĕsurĭ; pe de altă parte mĕsura arcurilor trebuind a fi aceașĭ pentru simetria lor, menținînd mĕsura împărțeleĭ de doĭ prin ființa arcurilor, precum și egalitatea tutulor prin introducerea între cele două, a miceĭ ogivĭ, și care vine maĭ mult ca o varietate, fără a sdruncina unitatea tuturor.

In despărțirea întîĭ din stînga se află pe un plan maĭ eșit și în formă de cerc, închis cu un colez cioplit, săpăturĭ în împletiturĭ ; în a doua, forma planuluĭ în relief este pătrată, în care se înscrie earășĭ un colac cioplit, cele patru colțurĭ de asemenea săpate ca și interiorul colaculuĭ, fiind și zidul străpuns printre săpăturĭ spre a trece lumina. In despărțirea întîĭ din drépta, forma planuluĭ decorat încă este pătrată cu săpăturĭ împletite, și la mijlocul planuluĭ ele sunt străpunse în marginile unuĭ cerc, spre pătrunderea lumineĭ, iar despărțirea a doua în mijloc forma planuluĭ este în cerc săpată în chipul celor de maĭ sus, cu deosebire că pentru fie-care desemnurile sunt altele ; arĕtînd prin acésta bogăția de închipuire a architectuluĭ care a clădit-o.

La fie-care unghiŭ format prin atingerea arcurilor la capĕt se află cîte o flóre rotundă săpată, a căreĭ trup ese în afară cu totul din acel al biserciceĭ, şi care se află fixată la unghiurile arcurilor printr'un picior al eĭ în formă de fus, ear la colţurile zidurilor ea este frîntă la mijloc, avînd jumĕtate de o parte, jumĕtate de alta, cu linia frînturei, adică diametrul eĭ paralel linieĭ colţuluĭ ziduluĭ.

Pe laturea bisericeĭ care alcătueşte partea întîia a trupuluĭ, adică acel format din întîiul braţ al cruceĭ planuluĭ, deasupra brîuluĭ continuă arcada de la faţadă în număr de şase arcurĭ sub care se află acelaş gen de decoraţiune ca şi în faţă, cu forme de-o potrivă cînd pătrate cînd rotunde; la al doilea şi la al patrulea, săpăturile sunt străpunse spre pĕtrunderea lumineĭ. Ear de desubtul brîuluĭ vin treĭ împărţelĭ de ferestre cu desemnul şi săpăturile de asemenea ca la cele din faţă, avînd fie-care împărţélă earăşi cîte două ferestre întocmaĭ la mărime, ear de-a drépta şi de-a stînga lor se amintesc pentru simetrie lespezile cu inscripţiunĭ a celor din faţă, prin un fel de bucăţĭ de marmură albă cu vine negre şi în forma despicătureĭ unuĭ trunchiŭ, lipit de biserică cu partea cea lată, lăsînd în afară pe cea rotundă. In partea a doua a trupuluĭ bisericeĭ, adică acea formată în braţele transversale ale cruceĭ planuluĭ, continuă arcada în număr de 5, ceia-ce împarte această lature în cincĭ părţĭ deasupra brîuluĭ, ear de desubtul luĭ împărţéla este de acelaş număr, deosebindu-se în acésta de împărţéla faţadeĭ şi a întîeĭ părţĭ a trupuluĭ căcĭ numĕrul împărţelelor de desuptul brîuluĭ este îndoit numĕruluĭ arculuĭ de deasupra luĭ.

Din schimbarea mĕsureĭ de împărţire aicĭ se deosebeşte îndată şi felul ferestrelor, ne maĭ fiind două încadrate la un loc ; ci cîte una singură, corespunzĕtoare loculuĭ care, astfel împărţit, este maĭ mic. Din cincĭ împărţelĭ, în treĭ sunt ferestre, ear în cele două locul lor este amintit prin lespezĭ eşite de aceeaşĭ mărime ca şi ferestrele, şi pe care sunt săpate florĭ architectonice zise Arabescurĭ. Sub fie-care arc se continuă floarea cînd rotundă, cînd pătrată, cînd străpunsă, şi toate săpate ca cele de pînă acum. Apoĭ vine partea care închide capul cruceĭ planuluĭ şi pe care deasupra se continuă arcada în număr de 10, la care corespunde acelaş număr de împărţelĭ sub brîŭ, şi din care la cele cincĭ din mijloc, treĭ sunt ferestrele altaruluĭ, două lespezĭ săpate ; ear din cele patru părţĭ remase, două de-a drépta şi două de-a stînga altaruluĭ cîte una, de asemenea aŭ acelaşĭ fel de lespezĭ remîind numaĭ două netede, căcĭ ele se frîng prin colţurile ziduluĭ unde se întoarce altarul.

Deasupra trupuluĭ bisericeĭ se sfîrşeşte prin o frumósă cornice săpată, imitînd o mulţime de „nişe" care prin adîncimile şi eşiturile lor produc un minunat joc de umbre şi luminĭ, amintind pe deplin acel gen de decoraţiunĭ al architectureĭ maureştĭ numit al stalactitelor. De asemenea se repetă în tot jurul bisericeĭ, flórea fixată la unghiul arcurilor despre care am vorbit, cînd am arĕtat faţada.

Deasupra bisericeĭ se ridică patru turnurĭ din care două, cele maĭ marĭ sunt de tótă frumuseţea; ear mĕsura între dînsele precum şi forma lor sunt în chipul următor : cel maĭ mare, cel maĭ împodobit şi cel maĭ graţios la înfăţişare este turnul care acopere mijlocul cruciĭ planuluĭ, adică cel de căpitenie. El este aşezat pe un trup pătrat care se ridică deasupra învelişuluĭ bolţelor. Decoraţia baseĭ turnurilor este astfel : O cornice earăşĭ în nişe îl îngrădeşte ca şi la trupul bisericeĭ, maĭ mărunte însă, în proporţie fiind cu locul unde se află. Ea însă este sus şi, pentru ca vederea sa să nu fie slăbită, este puternic încadrată prin colţul ziduluĭ, care sub dînsa intră cu un plan maĭ înlăuntru. Sub acésta vine o bandă săpată cu desemnurĭ fine şi conturnurĭ graţióse. Apoĭ vine un arc scos în chip de colac şi care merge paralel cu arcul învelişuluĭ format de bolta care reese de sub turn. Locurile remase între acest arc şi linia orizontală a bandeĭ ce atinge arcul, este asemenea săpat. Sub acest arc cu un plan maĭ înlăuntru, vine iarăşĭ o bandă paralelă cu el încă săpată, şi apoĭ loc neted pînă unde începe învelişul bolteĭ. In felul acesta sunt cele patru feţe ale baseĭ turnuluĭ.

Deasupra luĭ în formă octagonală, se ridică şi acest turn presentînd astfel vederiĭ opt feţe terminate în arc. In mijlocul fie-căreĭ feţe se află cîte o feréstră lungă şi îngustă sfîrşită de asemenea în arc. Ea este încadrată de cîte două ciubuce rotunde, puternic eşite din piatră. In jurul lor se întórce o bandă săpată. In urmă earăşĭ două ciubuce din care cel din afară formézä colţul feţeĭ. Ear deasupra colaculuĭ în arc care mărgineşte faţa la înveliş, se ridică o îngrădire în florĭ de metal care slujeşte ca trecere de la monument la învĕliş d'asupra la mijlocul turnuluĭ se află, bine înţeles, crucea, aşezată însă pe u picior în forma uneĭ pere pusă cu códa în sus. Acolo însă se află încă un mic trup de metal cu opt feţe drepte, care stă în raport şi armonie cu cele opt feţe ale turuuluĭ, şi apoĭ vine crucea formată dintr'o linie verticală cu treĭ orizontale din care cea din mijloc e maĭ mare şi la încrucişarea eĭ se întórce un cerc în amintirea cununeĭ de spinĭ. Piciorul cruceĭ cel în formă de pară se află săpată cu deosebite desemnurĭ. Astfel este acest turn, cu mĕsurile potrivite şi forma cea maĭ graţiósă, ce am putut vedea pînă acum deasupra vre uneĭ bisericĭ.

Al doilea turn de asemenea este aşezat pe un trup pătrat maĭ puţin înalt de cît la cel de întîiŭ, iar decoraţiunile luĭ sunt astfel: este încins de jur împrejur cu o bandă îngustă şi săpată. Pe acéstă bandă din distanţă în distanţă se ridică perpendicular altă bandă de aceiaşĭ lăţime şi săpătură, iar la piciorul lor cîte o flóre rotundă şi săpată cu mărimea diametruluĭ de patru orĭ lăţimea bandeĭ. Din vîrful fiecăreĭ bande plécă cîte un arc care pornind de pe întîia în loc să cadă pe a doua, cade pe a treia, astfel că arcurile, încrucişindu-se între ele, formézä cîte o ogivă de la o bandă la alta, lăsînd şi cîte un loc gol în triunghiŭ curb d'asupra fiecăreĭ bande. După acésta se ridică turnul octogonal presintînd vederiĭ opt feţe, în mijlocul cărora se află cîte o feréstră, lungă, îngustă şi în formă de dreptunghiŭ, puternic încadrată în cîte două ciubuce de piatră. Pe marginea de sus a fie-căreĭ feţe încă se află săpate două ciubuce care se cobóră pe laturea lor, oprindu-se aprópe de basa turnuluĭ şi îndreptîndu-se puţin orizontal pînă la colţurile feţelor turnuluĭ. Locul între aceste ciubuce şi cele care încadrézä ferestrele este acoperit cu săpăturĭ imitînd împletirea de florĭ. La stréşina turnuluĭ acestuia ca şi la cel de întîiŭ încă este o îngrăditură în metal, însă maĭ înaltă şi în desemn deosebită.

Piciorul şi forma cruceĭ este de asemenea celuĭ de'ntîĭ, lipsindu-ĭ însă aicĭ cercul din mijlocul eĭ.

In urmă vin alte două turnurĭ maĭ micĭ şi maĭ subţirĭ de cît cele două de'ntîĭ, ele sunt aşezate dinaintea bisericeĭ în sens transversal. Forma lor rotundă, este cu totul originală, căcĭ liniile şi ferestrele lor în loc să fie verticale, sunt oblice întorcîndu-se după rotunzimea turnuluĭ, amintind colónele în spirală. Oblicitatea ferestrelor pentru turnul din drépta este de la drépta la stînga, ear pentru cel din stînga, de la stînga la drépta. Fie-care feréstră astfel resucită, lungă şi îngustă este încadrată de cîte două ciubuce de piatră care se sfîrşesc în arc după forma ferestreĭ. Numĕrul ferestrelor fie-căruĭ turn este de opt ; ear mijlocul loculuĭ de la una la alta este deosebit prin ciubuce care sfîrşesc apróре de stréşină în arc, formînd ast-fel turnuluĭ opt feţe resucite. Aceste turnurĭ însă se ridică pe două micĭ trupurĭ pătrate pe a căror feţe se află deosebite săpăturĭ.

Fiinţa acestor două turnurĭ e trebuincióse pentru cumpănirea şi simetria faţadeĭ, forma lor însă, de şi originală produce o ilusie optică care póte să fie iscusită, însă turbură liniştea imprejurimi ce frumuseţea trebue să facă asupra sufletuluĭ nostru. Pentru privitorul ce şade în piezis cu faţada răsucéla liniilor turnurilor pornind de jos în sus şi de din afară în lăuntru, par aplecate una către alta la vêrf, crezêndu-se că s'ar atinge. Părînd ast-fel privitoruluĭ că mereŭ cad fără a cădea, se produce o contrazicere în fiinţa lor care slăbeşte impresiunea deplină ce un monument trebue să facă. Rolul pietreĭ în artă este de a se anima într'atît pe cît permite greutatea substanţeĭ sale.

Architectura împrumută de la natura organică simetria şi măsura proporţiilor, iar de la cea neorganică înfăţişarea măreţieĭ şi a vecinicieĭ ; a introduce mişcare acolo unde trebue să fie neclintire, este a introduce confusiune şi disordine.

Acestea sunt părţile care alcătuesc acéstă biserică unică în ţara nóstră. Impresiunea ce face vederiĭ este o răpire din ce în ce maĭ mare a sufletuluĭ, şi piatra eĭ gălbie ca faţa tristeĭ Niobe, liniile şi proporţiile ast-fel întocmite, nasc în noĭ la privire un simţimînt de melancolie care ne pătrunde încetul cu încetul, întocmaĭ precum ne răpeşte şi intristézä privirea unuĭ apus de sóre. Acelaş simţimînt ce-l avem cînd

auzim dintre munți ridicîndu-se glasul doineĭ plîngătóre, îl avem și înaintea acestuĭ templu, care între munți pare a fi o doină de piatră; și acel meșter Manole pe care legenda ni-l spune, orĭ din ce țară ar fi el, a clădit în piatră, precum doina cîntă durerea adîncă, trecută din véc în véc, a poporuluĭ Romîn. Pînă și cele două turnurĭ carĭ par căzênd s'ar zice că ne arată sórta celor două țărĭ a căror existență în istorie părea că încetéză la orĭ ce minut, fără a înceta cu tóte acestea. Architectura bisericeĭ de Argeș are poesie.

Să vedem acum din ce se alcătuește biserica sfinților Treĭ-Ierarhĭ din Iașĭ zidită sub Vasilie Lupu.

Planul pe care se ridică acéstă biserică, este crucea latină, adică planul care aparține stiluluĭ gotic. Pereții și bolta se ridică în construcțiunea stiluluĭ bizantin, adică de la bolta cupoleĭ din mijloc începe în tóte părțile o serie de bolțĭ, care se razemă una în alta pînă la zidurile împrejmuitóre ale bisericeĭ. Aicĭ însă ceea ce are ca asemĕnare în construcțiune cu cele bizantine, diferă în stil, căcĭ, după cum se știe, planul stiluluĭ bizantin fiind crucea grécă, se obține o măréță cupolă mare în mijloc care se vede din orĭ-ce punct al bisericeĭ unde privitorul s'ar așeḍa, precum la sf. Sofia din Constantinopol și la sf. Petru din Roma. La biserica Treĭ-Ierarhĭ planul cruciĭ neîngăduind construirea uneĭ singure și mărețe cupole, s'aŭ făcut două maĭ micĭ, ceea ce pe dinafară face ca biserica se aibă două turnurĭ de aceeașĭ mărime. Aspectul cu două turnurĭ așezate de-a lungul bisericeĭ se vede forte des la bisericele nóstre. Un al doilea turn este motivat adesea prin slujirea luĭ de clopotniță, și care împedecă frumusețа architectureĭ. La biserica Treĭ-Ierarchĭ motivul clopotnițeĭ neexistînd, fiind zidită acésta deosebit, amîndouĕ slujesc de cupole de căpitenie și prin acésta se rumpe înăuntru unitatea de aspect a părțiĭ boltite. Construcția a doue turnurĭ ast-fel precum sunt aŭ și alt neajuns pe din afară la vedere, este: că privitorul ședênd drept în fața bisericeĭ și turnurile afiîndu-se pe aceeașĭ linie de-a lungul, cel al doilea se ascunde cu totul după cel d'întâĭ, nevĕḍêndu-se decît numaĭ unul, cu atît maĭ mult că acela care se ascunde formézӑ tocmaĭ cupola principală din mijlocul cruciĭ planuluĭ. Din acest neajuns architectonic nu se îngăduе facerea fațadeĭ, ast-fel că ḍisa biserică chiar este lipsită de fațadă, care într'o architectură este ceea ce e obrazul la un om; orĭ-cît de frumos ar fi un trup, lipsit de față elpare un trunchiu fără expresiune. Esistența de-o potrivă a două cupole înăuntru face îndoită puterea împingeriĭ boltelor către păreții împrejmuitorĭ de unde trebuința de a întări acești pĕrețĭ, încît s'a vĕḍut nevoia de a se așeḍa pe din afară de jur împrejur în dreptul turnurilor proptele zidite, care aparțin stiluluĭ gotic, și unde aŭ cuvîntul lor de a fi, iar architectul în dibăcia sa le-a ascuns adevĕratul rol, dîndu-le o formă și decorativă iar nu greoae cum se vede la clădirea nóstră. Ferestrele sunt micĭ ca în stilul bizantin; forma lor însă e în stilul gotic sfîrșindu-se tóte în ogivă; de asemenea este și la cele două intrărĭ lăturalnice ale bisericeĭcăcĭ cum am spus, fațada lipsind, lipsește și intrarea de căpitenie.

Invelișul este noŭ adică din timpurile nóstre, și fără să se țină în sémă caracterul architectonic al bisericeĭ, ea este acoperită cu tinicheaoa cea maĭ albă și maĭ lucitóre ce a făst cu putință să se găséscă, ast-fel că severitatea de aspect a pietreĭ învechite stă în luptă cu veselul tinicheleĭ așa de curate și lucitóre. Invelișul fiind alb și trupul bisericeĭ înegrit, maĭ este și alt neajuns la privire: biserica se deosebeşte de colórea ceruluĭ întru cît este maĭ închisă ca ton și colórea tinicheleĭ albă-vînătă amestecîndu-se bine cu a norilor, de departe biserica nu reese decît numaĭ pînă la înveliș. De aceea architecțiĭ ceĭ iscusițĭ acoper tot-d'auna monumentele lor cu un material al căruĭ culóre să fie maĭ închisă decît cerul, ast-fel ca zidirea să reeasă maĭ mult, deosebindu-se într'un chip neted și lucrarea de mînă omenéscă din firea împrejmuitóre, de unde se vede și maĭ bine liniile architectonice neperḍêndu-se în spațiŭ.

Cum am vĕḍut întîia greșală a architectuluĭ pornește din dorința de a construi în chipul stiluluĭ bizantin pe un plan care este al celuĭ gotic. Din construcțiunea uneĭ a doua cupole resultă creșterea putereĭ de împingere lăturalnică a boltelor și prin urmare adăogirea putereĭ de împotrivire a pĕreților prin facerea ḍiselor propele de peatră, încît s'aŭ amestecat din noŭ stilurile; de asemenea cu ferestrele. Iar resultatul este întreruperea, sfărîmarea liniilor esterióre și prin urmare lipsă de ordine și de armonie, turnurile fiind întocmaĭ în dimensiunĭ, lipsă de gradațiune și varietate, încît neajunsurile construcțiuniĭ din pricina amestecăriĭ stilurilor deosebite, fac neputința de a se căuta si exprima proporțiunea între diferitele părțĭ ale bisericeĭ. Architectul drept podóbă împrumută decorațiunile unuĭ al treilea stil, celuĭ mauresc. Ast-fel biserica este săpată ca o rețea de jur împrejur cu tóte împletiturile și desemnurile fantastice ale ḍisuluĭ stil, care este singura parte de frumusețĕ a bisericeĭ și ceea ce credem că a trebuit să slujéscă la renumele ce are, căcĭ săpăturele atrag maĭ curênd privirea câtre dînsele. Dar acésta este decorațiunea nu însășĭ architectura: este sculptură architectonică. Să ștergem prin închipuire aceste decorațiunĭ și clădirea rĕmâne o masă de petre lipsită de expresiune, căcĭ liniile care fac forma architectureĭ sunt fără înțeles. Colóneĭ ordinuluĭ doric îĭ lipsesc săpăturile celor l'alte două ordine și cu tóte aceste cît este de măréță la înfățișare? Voim să spunem că săpăturile pot sluji drept podóbă într'o architectură, dar nu forméză însășĭ frumusețа eĭ. La biserica Treĭ-Ierarhĭ s'a luat podóba drept architectură. Cînd privim săpăturile de pe zidurile acesteĭ clădirĭ ne pare că vedem o salbă frumósă la gîtul uneĭ femeĭ slute.

Meritul de artă lipsind dar zidirilor nóstre, singurul interes ce le remîne este cel istoric saŭ archeologic. In sensul acesta trebue să se îndrepteze tótă atențiunea nóstră către dînsele, căcĭ ele sunt ca icóne viĭ ale uneĭ lumĭ ce nu maĭ este. Sub pretext însĕ de reparație, se schimbă ḍilnic și caracterul original al timpuluĭ, căcĭ negăsindu-se în el interes artistic se trece alăturĭ cu cel istoric. Ast-fel în Bucureștĭ o bisericuță spre marginea de resărit a orașuluĭ, ḍisă biserica luĭ Bucur, numită ast-fel după legenda populară ce povestește că de acolo a pornit Bucureștiĭ și că este făcută de un păstor numit Bucur, cu turnu-ĭ original în formă de ciupercă și înegrit de timp, părea într'adevĕr a fi întîia zidire făcută pe lunca Dîmbovițeĭ. Astăḍĭ însă ea nu maĭ există ast-fel cum era întipărită în mintea poporuluĭ și căruia îĭ spunea ceva; învĕlită cu tinichea albă — o biserică care cînd s'a zidit nicĭ se știa despre tinichea — și schimbată, dînsa neavînd meritul artistic a perdut și poesia ce-ĭ da trecutul și originea remănînd o zidire fără înțeles. Cine-șĭ amintește forma caracteristică a bisericeĭ mănăstireĭ Radu-Vodă din Bucureștĭ, și ar vedea-o acum, cînd sub pretext de reparație i s'a schimbat cu totul caracterul primitiv, se va întreba întru cît e maĭ frumoasă acum decît înainte, cînd cel puțin avea interesul istoric. Biserica Serindariĭ iarășĭ din Bucureștĭ dacă nu era frumoașă, cel puțin avea un început de semetrie prin analogia între dînsele a celor cincĭ turnurĭ ce o acopereaŭ; astăḍĭ ea este schimbată cu doue turnurĭ pătrate la un fel și cu învelișul lor în forma architectureĭ chineze, iar celelalte treĭ turnurĭ cu forme neînțelese, încît privind cineva acea desarmonie complectă, cu mirare se póte întreba ce caută forma învelișurilor din Pekin în mijlocul Bucureștilor deasupra uneĭ bisericĭ zidită de un Romîn? Maĭ era în Bucureștĭ o bisericuță numită Stavropoleos, cu olanele eĭ drept învelitóre și tinda formată de colóne, iar de jur împrejur decorațiunea în arabescurĭ făcea dintr'însa un ce plăcut, original și maĭ ales icóna véculuĭ trecut al clădirilor nóstre. Astăḍĭ olanele s'a înlocuit cu tinichea roșie ca la tóte casele din Bucureștĭ, iar arabescurilor în loc să se drégă pe unde eraŭ șterse, s'aŭ șters de tot și s'a făcut imitațiunĭ de marmură precum se vede prin tóte salele otelurilor din Bucureștĭ; încît tocmaĭ cea ce o deosebea din restul clădirilor și contribuea a-ĭ da un caracter original, tocmaĭ aceea s'a schimbat. In alte țărĭ se pedepsesc aspru aceĭ ce atentéză la ființa monumentelor fie artistice, fie istorice.

Focul din 1847 între altele arde în Bucureștĭ biserica numită a sf. George și în loc să se restaureze cum era înainte s'a clădit cea de acum numită sf. George nou, fără nicĭ un sens și stil, cu aspectul decorativ al unuĭ chiosc și ca acésta să pară și maĭ mult se împrejmuește și cu o grădină publică încît impresiunea unuĭ chioșc este deplină; iar locul unde ḍiua este întîlnirea credincioșilor nóptea este a petrecerilor nepotrivite. Se arĕtăm cum era biserica sf. George înainte de foc și atuncĭ se va vedea cît este de mare deosebirea între cea veche și cea de acum. Dimensiunile architectonice covîrșitóre într'însa eraŭ profunditatea și lărgimea

dîndu-ĭ drept fațadă un plan mare terminat neted în linia dréptă care sfîrșeaŭ de jur împrejur trupul întîĭ al bisericeĭ și adică: dînsa se alcătuea saŭ se împărțea în patru părți, partea întîĭ era tinda, împrejmuită în față de opt colóne în stilul bizantin; pe dînsele se razĕmă șapte arcurĭ de o potrivă. Sub arcul cel din mijloc era intrarea principală; tinda fiind maĭ naltă decît fața pămîntuluĭ înaintea intrăriĭ se afla o scară cu treĭ fețe din lespezĭ, formînd cincĭ trepte; părțile lăturalnice ale tindeĭ eraŭ închise iarășĭ de cîte patru colóne, iar în totul 14 colóne, căcĭ cele 2 din colț slujesc atît fațadeĭ cît și laturilor susținute cu 13 arcurĭ. Baza lor era rotundă; lipsindu-le plinta pătrată care însemnéză la colóne epoca lor de decădere. Fie care colónă se razĕmă pe cîte un piedestal paralelipiped, a căruia față era împodobită prin săpăturĭ bizantine de jur împrejur, iar în mijloc o rozasă. Colónele deasemene eraŭ săpate în caneluse ce se întorceaŭ în jurul lor în formă de spirală. între colóna întîia și a doua a latureĭ tindeĭ, de-a drépta și de-a stînga se maĭ găsea cîte o intrare cu forma și scara ca și la cea din fața tindeĭ; ast-fel că biserica sf. George presenta treĭ marĭ intrărĭ. Locul între piedestalurile colónelor, acolo unde nu era liber spre intrare, era umplut cu piatră cioplită și împodobită cu decorațiunĭ iarășĭ bizantine. Sub aceste venea temelia lor, formînd un plan neted pînă în fața pămîntuluĭ. Tinda era pe jumĕtate din nălțimea, bisericeĭ, ast-fel că *frisa* de la frontispiciul eĭ mergea de jur împrejurul bisericeĭ formînd pentru dînsa ceea ce se numește brîul bisericeĭ. Acesta era cioplit în împletiturĭ iarășĭ bizantine. După acésta venea a doua parte a bisericeĭ adică acea formată de întîiul braț al cruceĭ planuluĭ. Laturele acesteĭ părțĭ eraŭ străpunse de cîte treĭ ferestre de mărimĭ potrivite în formă de drept-unghiŭ care venea de desubtul brîuluĭ. D'asupra luĭ în mijloc se maĭ afla cîte o mică feréstră iarășĭ dreptunghiulară. In urmă venea partea bisericeĭ formată de cele douĕ brațe transversale ale cruceĭ planuluĭ care, rotunde pe dinăuntrul, eraŭ pe dinafară poligonale, ceea ce le dădea o formă alcătuită de cincĭ planurĭ; la cele treĭ din mijloc se afla cîte o feréstră tot drept-unghiulară și iarășĭ sub brîul bisericeĭ, iar la planul cel din mijloc d'asupra brîuluĭ o mică feréstră de aceiașĭ formă; iar a patra parte adică acea formată de brațul din capul cruceĭ planuluĭ, și care slujește pentru sf. altar era ca și la cele douĕ brațe lăturalnice ale cruceĭ planuluĭ. Turnurĭ îĭ lipsea cu totul, semănînd fórte mult cu biserica Stavropoleos, în dimensiunĭ însă maĭ marĭ. Lipsa de turnurĭ departe de a fi o perdere, pentru dînsa dimpotrivă cîștigă o severitate de aspect prin liniile eĭ drepte și placurile sale largĭ, formîndu-ĭ un caracter original și asemĕnător cu natura țĕreĭ romînești, căcĭ precum cîmpiile întinse se termină neted în linia orizontuluĭ dînd aspectul linieĭ drepte, de asemene și biserica sf. George se termina prin liniĭ marĭ, drepte, ceea ce-ĭ da un început de calitate architectonică, voim numaĭ a ḑice că, acéstă biserică era mult maĭ superióră celeĭ ce acum i-a luat locul, precum și multor altora. Cum vedem nepăsarea prețuluĭ istoric pentru tot ce avem din trecut nu se oprește numaĭ în a le preschimba, reparîndu-le, dar chiar a le înlocui cu altele care sunt încă și maĭ inferióre. Alte bisericĭ s'aŭ șters cu totul de pe fața pămîntuluĭ deși dînsele eraŭ comóra a o mulțime de amintirĭ prin locul și faptele ce s'aŭ săvîrșit în jurul lor; ast-fel era biserica sf. Sava din Bucureștĭ, légăn al scólelor. La umbra eĭ s'a început a se învĕța carte românească și sub acoperemîntul eĭ în ḑiua de sf. Sava se serbéză acéstă scumpă amintire; pentru care și patronul scólelor din Bucureștĭ este sf. Sava. Sub pretextul unuĭ bulevard poreclit al Universitățiĭ, a dispărut ceea ce odată a fost sîmburele școalelor.

Am vĕḑut felul architectureĭ religióse la noĭ, să vedem și pe cea profană, care este adică aspectul caselor și orașelor din punctul de vedere al frumuseței.

Dacă din înfățișarea templuluĭ se póte judeca felul credințeĭ unuĭ popor, din înfățișarea caselor și orașelor sale, se poate judeca de cultura și starea luĭ socială. In veacul de mijloc știm că viața era maĭ mult individuală și architectura domnitóre era castelul care cu posițiunĭ nepĕtrunse, cu șanțurĭ și întăriturĭ, încins cu ziduri, ne dă icóna viețeĭ retrase, tainice și prin urmare puțin sociale. Indată ce amestecul și comunicarea aŭ devenit maĭ respîndite între ómenĭ, îndată vedem castelul coborîndu-se din vîrful stîncelor pe cóste vesele și verḑĭ, șanțurile astupîndu-se, porțile, ușile și ferestrele înmulțindu-se, înlesnind celor din afară intrarea și comunicarea cu ceĭ din năuntru și castelul posomorît se preface în vila cea veselă. Castelul ne arată nesociabilitatea și nesiguranța vécululuĭ de mijloc, vila ne arată sociabilitatea și siguranța vécululuĭ de acum. Din deosebirea acestor douĕ architecturĭ numaĭ vedem și deosebirea de cultură a celor douĕ epoce. Germaniĭ sunt un popor cu caracterul maĭ puțin vesel decît franceziĭ, de îndată și temperamentul le este exprimat în aspectul orașelor; căcĭ, pe cînd casele din Germania prin rărimea ferestrelor capătă în expresiunea ceva rece și aspru; din potrivă la cele francese înmulțirea ferestrelor le dă un aer de veselie care este în raport cu poporul. Estetica architectureĭ ne arată în ce chip un edificiu póte face o impresiune de veselie saŭ tristeță, numaĭ prin înmulțirea saŭ scăderea golurilor adică a ușilor, ferestrelor etc. și în chip firesc fie-care popor găsește pe aceea care se potrivește cu starea sa sufletéscă.

La privirea orașelor nóstre douĕ lucrurĭ ne lovesc vederea; văpsirea caselor în tóte felurile și neorîndueala cea mare cu care sunt așezate. Omul a descoperit colorile și se slujește cu dînsele spre a imita din natură lucrurile și cu nuanța lor; astfel pictorul desemnéză copacul și-l coloréză în verde ca să amintéscă și maĭ bine copacul din natură; trandafirul și nuanța luĭ; noriĭ, cerul cu azurul și transparența luĭ etc. La noĭ zidirile se fac rar din peatră și fórte des de cărămidă materiĭ greóe dar care daŭ soliditate. Impresiunea ce o clădire face trebue să fie liniștită. Privind un monument saŭ orĭ-ce zidire, sufletul nostru nu trebue să fie turburat de nicĭ o taină, să n'aibă nicĭ o îngrijire despre trăinicia aceleĭ zidirĭ. De aceea soliditatea nu trebue să fie numaĭ reală dar și vĕdită; ast-fel turnul de la Pisa de și maĭ multe veacurĭ ne asigură că este solid și trainic, cu tóte aceste cînd îl privim cea d'întîiŭ impresiune nu este admirarea pentru măestria architectureĭ sale, ci téma de a nu-l vedea căzênd. Admirarea ne vine în urmă în chip cugetător, iar nu spontaneŭ, cum ar trebui la o lucrare de artă; ceea ce face că acest turn este o lucrare maĭ mult științifică de cît artistică. Pentru ca soliditatea într'o architectură să fie reală spre trăinicia eĭ, precum și vĕdită spre nesdruncinarea impresiuneĭ estetice, dînsa nu suferă altă colóre, de cît pe cea a materialurilor întrebuințate. Colórea, lucru material, ridică din greutatea de aspect a unuĭ lucru material, iar architectureĭ din acela al solidităţeĭ. Obiceiul la noĭ de a văpsi casele cu tóte fețele unuĭ papagal, n'are nicĭ un înțeles, și nu vine decît din neștiința și rĕul gust al acelor ce le fac. Casele cele maĭ vechĭ ce se vĕd icĭ, colea și care sunt de pe la începutul vécululuĭ acesta de și din punctul de vedere al formelor lor, sunt cu totul departe de a fi estetice, dar cel puțin la colorĭ se vede bunul simț, al celor ce le făcéŭ, neavînd altă colóre de cît albul care este cea naturală a varuluĭ. Cuvintele estetice ale architectureĭ ne spun că ea nu suferă altă culóre de cît pe cea naturală a materialuluĭ întrebuințat. Cînd însă materialul este de rînd precum cărămida, atuncĭ i se póte da o colóre care să amintéscă numaĭ pe acea a unuĭ alt material maĭ ales: precum marmura saŭ piatra. Casele satelor, de și primitive cu totul, aŭ însă douĕ lucrurĭ caracteristice, întîŭ forma și proporția domnitóră a învelișuluĭ pentru trupul caseĭ și care amintesc originea șetrelor cărora aŭ trebuit să le iea locul, precum forma învelișurilor chinezeștĭ aminteaŭ corturile de peĭ a nomaḑilor Mongolĭ; a doua parte caracteristică a lor este colórea albă. Făcute în mare parte de gard și lipite cu pămînt, dînsele fiind albe, capătă aspectul solidităţiĭ amintind marmura, înveselind tot de o dată și ochiul prin albul lor curat care este lumina deplină. Țĕraniĭ fără nicĭ o învățătură sunt aduşĭ la acésta numaĭ prin bunul lor simț. Cîte pilde bune nu póte da omul de la țară, celuĭ din oraș!

Neînțelegerea văpsireĭ nepotrivite a caselor, lesne se póte îndrepta prin revăpsirea lor într'un chip firesc architectureĭ. Nu este tot ast-fel însă cu neorînduiala așezăriĭ lor precum și cu formele lor urîte. Frumusețea uneĭ architecturĭ este o datorie socială către toțĭ locuitoriĭ unuĭ oraș din partea celuĭ ce construește. Un tabloŭ urît se aruncă în podul caseĭ și toțĭ sunt ferițĭ de vederea luĭ; nu se întîmplă însă așa cu o casă. Maĭ multe generațiunĭ sunt osîndite de a avea privirea jicnită prin urîciunea eĭ. Casele înmulțite în felul acesta sfîrșesc la urma urmeĭ a deprinde vederea cu dînsele în dauna sim

tuluĭ estetic a populaţiunilor şi de acolo la imperfecţiunea sufletuluĭ lor. De aceea autorităţile comunale în alte ţerĭ ajung pînă a impune şi planul caselor din anume strade, ridicînd ast-fel iniţiativa neştiinţeĭ şi a rĕuluĭ gust ce ar avea proprietariĭ saŭ constructoriĭ. Se răpeşte locuitorilor aerul, cerul şi cîmpiile; li se răpeşte frumuseţele natureĭ şi ele trebuesc înlocuite cu o serie de alte frumuseţĭ eşite din mînă omenéscă. Unuĭ popor primitiv pot să-ĭ lipséscă edificiurĭ şi architecturĭ perfecte prin neputinţa încă de a produce lucrărĭ de felul acesta; dar cel puţin trebue să se vadă năzuinţa, care este ca o speranţă pentru viitor. Privind oraşele nóstre se vede desfrĕul cel maĭ mare, precum şi lipsa complectă de orĭ-ce simţ estetic de care eraŭ cuprinşĭ constructoriĭ noştri. Fie-care se credea în drept a-şĭ face casa după placul sĕu şi a o aşeza orĭ cum va voi, fie cu colţul în mijlocul strădeĭ, fie cu laturea saŭ chiar cu spatele, osîndind pe trecĕtorĭ a privi părţile dosnice ale caseĭ, ale căror vedere se ascunde cît se póte maĭ mult în alte ţĕrĭ. Lăuntrul caseĭ este volnic fie-care a o împărţi cum îĭ place, după trebuinţele şi gustul seŭ; orĭ-cine este stăpîn şi nimenĭ nu-ĭ póte cere socotélă, nu 'ĭ place să nu intre [1]). Cu exteriorul este alt-ceva; acesta este al tuturor şi făcîndu se faţada trebue gîndit la indestularea priviriĭ tuturor. Un filosof american [2]) numeşte egoism orĭ ce clădire făcută fără a se ţinea în sémă mulţămirea priviriĭ trecătorilor şi un artist englez [3]) desvoltéză acésta în chipul următor: „Displăcerea ce ne pricinueşte o clădire fără archi„tectură este vĕdită şi simţită, de şi mulţimea privitorilor nu „ştiu a 'şĭ da socotélă de cusurul ce 'ĭ jigneşte în construcţiune. „Acest cusur este egoismul. Póte se rîdă cine va vrea, póte „să zică că aicĭ este un viciŭ moral ce nu se potriveşte cu „pietre şi cărămizĭ; eŭ, mănţin că espresiunea acestuĭ viciŭ „moral saŭ al orĭ căruĭ altul de aceiaşĭ natură, are mult a face „mult cu frumuseţea uneĭ clădirĭ, căcĭ este mintea care vede: „ochiul se mărgineşte a 'ĭ înfăţişa obiectele; este spiritul care „le deosibeşte. Dacă e aşa, nu este învederat că însuşirile care „ne plac saŭ cusururile care ne displac într'un edificiŭ apărţin „ordinuluĭ moral? Fi-va cu putinţă ca albul şi negrul, linia „dréptă şi linia curbă inteţeşte spiritul, dacă nu este ideea „care represintă? O clădire jigneşte privirile tuturor trecăto„rilor cînd eĭ simt că s'a ridicat fără să se gîndéscă la eĭ, „fără a se îngriji dacă eraŭ ochi în afară ca înăuntru. Acéstă „înăsprime egoistă trebue îndulcită prin omenie şi acéstă o„menie o numim architectură“.

O casă pe jumĕtate cu colţul în drum, lîngă o alta care se zăreşte în fundul curţiĭ, una cît o colibă, lîngă alta înzecit de mare, una verde lîngă alta albastră, acestea sunt elementele care alcătuesc architectura oraşelor nóstre.

Acum abia a început în Bucureştĭ şi întru cît-va timpurile cele maĭ recente şi în Iaşĭ o mică îndreptare la acésta.

Pe lîngă construcţia urîtă din început a clădirilor nóstre se maĭ adaogă şi neîngrijirea deplină în care sunt lăsate de proprietaiĭ, odată clădite; în cît populaţiunile aŭ aerul unor refugiţĭ, ascunşĭ prin ruinele ver uneĭ cetăţĭ. Acéstă neîngrijire, dacă este urîtă pentru înfăţişarea estetică a oraşelor nóstre, apoĭ este cu totul dăunătóre interesuluĭ istoric al acelor clădirĭ de care se légă amintirea ver unuĭ fapt din viaţa nóstră trecută. Astfel cetăţuia Neamţu care ne arată locul unde s'a petrecut fapta mărétă a uneĭ Dómne romînă zace în părăsire pe cóstele unuĭ deal, nicĭ o îngrădire chiar nu o păzeşte. Singurul interes care a deşteptat în noĭ a fost de a i se răpi pietrele spre a se zidi hanurĭ. Pînă astădĭ chiar locuitoriĭ din împrejurime ridică pietre dintr'însa fără nicĭ o sémă şi socotélă [4]). Ruinele palatuluĭ domnesc din Tîrgovişte de care sunt legate amintirĭ a atîtor fapte trecute, a domnilor noştri, în loc să se îngrădéscă şi să se păstreze neatinse ca nişte odóre sfinte ale nóstre, se decretéză cu multă fală transformarea lor în „fonderie“, credîndu-se prin acésta că li s'a plătit tributul cuvenit. Un popor care rumpe firul tradiţiunilor sale, sfarmă, şterge de pe faţa pămîntuluĭ amintirile generaţiunilor sale trecute. Prin acésta el singur se osîndeşte şi perde dreptul de posteritate.

[1]) Charles Blanc. Grammaire des arts du dessin.
[2]) Emerson.
[3]) Garbett.
[4]) In timpul din urmă, guvernul provocat de o interpelare ce i s'a făcut în adunare, a făgăduit că va lua mĕsurĭ pentru îndreptarea rĕuluĭ.

II

Ca lucrărĭ atîrnătóre de arta architectureĭ maĭ este şi acea a grădinilor; prin căutarea şi combinarea deosebitelor liniĭ, architectul grădinar urmăreşte înfăţişarea frumuseţeĭ precum şi chipul de a face impresiune asupra diferitelor caractere sufleteştĭ. Intru acésta artistul trebue să ţină socotélă că visitatoriĭ prin grădina luĭ nu pot fi toţĭ de o sémă, ci fie care maĭ mult saŭ maĭ puţin inclină către un caracter hotărît a sufletuluĭ nostru, astfel că el trebue să 'şĭ împartă grădina în chip ca fie care din aceste caractere să găséscă ce se potriveşte cu el şi să iasă mişcat dintr'însa. Omul ambiţios, cu aspiraţiunĭ nesfîrşite, va fi mişcat de o alee lungă şi dréptă care se pierde în perspectivă, căcĭ este o asemănare între el şi icóna aleeĭ ce pare că se prelungeşte nesfîrşit. Omuluĭ melancolic, cu capul plecat, suprafaţa unuĭ lac în care se reflectă cerul, şi salciile pletóse de pe mal, îl vor impresiona prin aspectul liniştit şi trist ce căpăta natura iastfel reflectată. Dumbrava ascunsă şi tainică va mişca pe cel visător, iar vioiciunea, parfumul şi mulţimea colorilor florilor vor mulţămi caracterele uşóre şi vesele. Alcătuirea părţilor uneĭ grădinĭ trebue să fie cu mĕsurĭ proporţionate, pe cînd liniele eĭ complicate trebue să se încrucişeze armonios. Din tótă ţara nu cunosc de cît numaĭ una care să se apropie de acésta; este aceea numită a Cişmegiuluĭ din Bucureştĭ. Dar din causa părăsiriĭ desăvîrşite în care s'a lăsat, departe de a fi acum o desfătare sufletéscă, a ajuns să fie un cuib de bóle prin necurăţirea celor două marĭ lacurĭ din mijlocul eĭ. Acum însă se fac stîrpiturĭ de grădinĭ ca cea de la sf. Gheorghe noŭ. Aleele dealuluĭ Mitropolieĭ din Bucureştĭ, de unde se desfăşură privitoruluĭ priveliştĭ întinse cu panorama întreguluĭ oraş, astădĭ sunt sfărîmate şi zac în părăsire, iar sufletul Bucureşténuluĭ se amorţeşte în grădinile cu sgomot de la Raşca şi Herĕstrăŭ. Fiinţa grădinilor la noĭ înfăţişază treĭ epoce deosebite; întîia este cînd ele se alcătuiaŭ din florĭ, verdeţurĭ şi pomĭ roditorĭ, corespundĕtóre astfel îndestulăriĭ trupeştĭ. La umbra unuĭ păr încărcat se întindea o masă veselă cu póme alese şi óspeţĭ voioşĭ, iar florile eraŭ sădite pe lîngă case, cam pe sub ferestre. In urmă vine înfiinţarea grădinilor publice precum Cişmegiul, grădina de la şosea din Bucureştĭ; cea de la Copou din Iaşĭ, Bêrlad etc. Infiinţarea grădinilor de felul acesta însă încetéză, spre a fi înlocuite cu un al treilea fel de grădinĭ pe cîţĭ-va stînjenĭ pătraţĭ. O grădină particulară póte fi mică saŭ mare după putinţa proprietaruluĭ şi după rolul eĭ, căcĭ dînsa este chemată a desfăta-o singură, saŭ cîte-va fiinţe numaĭ. O grădină publică însă, prin acésta numaĭ că ea aparţine tuturor, trebue să aibă dimensiunĭ marĭ, şi prin acésta că ea este înfiinţată spre a mulţumi pe mulţĭ, îĭ trebueşte desăvîrşită bogăţie în varietăţile eĭ. Grădinuţe ca a sf. Gheorghe din Bucureştĭ şi a primărieĭ din Iaşĭ nu pot fi de cît stricătóre prin nelinişteа şi năduşéla îmbulzeleĭ în care publicul se găseşte. Frumuseţea cuvenită uneĭ grădinĭ publice, departe de a se urmări la noĭ, din potrivă se sluţeşte şi din ceea ce era; astfel cum am zis prin neîngrijirea lor ca la Cişmegiŭ; saŭ prin schimbărĭ nepricepute ca la grădina Copou, unde perspectiva aleeĭ de căpitenie se jicneşte prin aşezarea felinarelor drept în mijlocul eĭ, împedicînd şi pe visitatorĭ de dînsele. Acest chip de înfrumuseţare pare a fi cu totul noŭ căcĭ nu cunosc nicĭ o grădină unde să nu se ştie care este rolul uneĭ alee şi ce anume trebue dînsa să înfăţişeze în combinaţia aspectuluĭ şi desemnuluĭ uneĭ grădinĭ. Pe cînd însă grădinile publice se află în desăvîrşită decădere, constat cu plăcere că grădinile particulare încep să se înfrumuseţeze prin un început de bun gust al proprietarilor.

III

Lucrările în arta sculpturiĭ sunt cu totul rare la noĭ, mărginindu-se numaĭ în cîteva săpăturĭ în lemn, făcute de călugărĭ saŭ meseriaşĭ, precum iconiţe, crucĭ săpate, catapetesme saŭ uşĭ de biserică şi aceste în chip imperfect cu totul, fiind lipsa complectă de desemn. Cît despre statuarie ea nu există de loc. In orĭ-ce parte a ţĕriĭ am căuta, din orĭ-ce timp, nu găsim nicĭ o remăşiţă, pe cît ştim, de urme de statuă făcută de noĭ. Acéstă artă atît de măreaţă care din formele şi fiinţele fireĭ, alcătuesc un şir de forme şi fiinţĭ mult maĭ bine cumpănite şi maĭ armoniόse ca proporţiĭ, ridică alăturĭ cu lumea reală o alta cu totul ideală; căcĭ pe cînd formele natureĭ, pe-

ritóre se preschimbă pe tot minutul, turnate în bronz saŭ cioplite din marmură ele remîn vecînic, ridicîndu-se maĭ presus de fiinṭa zilnică și înfățișînd omuluĭ prin frumusețea și armonia proporțiilor, tipul saŭ esemplarul, iar prin trăinicia lor, nemurirea.

Cetind cineva istoria nóstră și vĕḑînd figurile cele marĭ ce ne arată, în zadar ar căuta dovada materială a ființeĭ acelor fapte saŭ figurĭ. Oamenii de rînd viețuesc și mor la olaltă, eĭ aparțin timpuluĭ în care aŭ trăit; fiinṭa ómenilor celor marĭ se ridică pe d'asupra timpuluĭ și cerculuĭ contimporanilor lor, și tóte generațiunile neamuluĭ lor și chiar și deosebitele popóre le dispută fiinṭa, și ne maĭ putîndu-ĭ avea în realitate, eĭ îĭ înviază sub forma mormîntuluĭ, spre a remîne vecînic vĕḑuțĭ în mijlocul ómenilor peritorĭ. Oamenii marĭ intrupînd în eĭ înșiĭ genul omenesc, veacurile dispar înaintea figureĭ lor și fiinṭa lor ne pare într'un present perpetuŭ, precum este a luĭ Dumneḑeŭ. Acésta este însemnătatea mormîntuluĭ și nicĭ unul la noĭ nu esistă ca să arate simțirea și dorinṭa nóstră de a vedea vecînic înainte figurele mărețe ce cronicele prăfuite se silesc a ne arăta. In timpul de fațā, a trebuit să vină un întreprinḑĕtor străin care printre construcțiunile de hale să tórne și statua unuia din Domniĭ noștri; pe cînd cu cît-va timp în urmă, pentru același domn representațiunĭ teatrale, comitete cu președințĭ, vice-președințĭ și secretarĭ, entusiasm nesfîrșit prin jurnale și liste de subscripțiunĭ prin cafenele, n'a fost de cît a ne arăta și maĭ mult puțina simțire ce avem pentru acela căruia pretindeam a-ĭ ridica statue.

Acéstă adîncă lipsă de simțire pentru puținele figurĭ istorice ce avem, a început acum a se înlocui cu un fel de simțire factice, care se deștéptă cu resăritul sóreluĭ și dispare cu apusul sĕŭ; astfel că are să ajungă ca orĭ-ce muritor pe pămîntul acesta, avînd și ceva prietinĭ maĭ mulțĭ, póte să spere ca în cele treĭ ḑile după mórte-ĭ să iasă un articol în vre-un jurnal, însoțit cu liste de subscripțiunĭ pentru ridicare de statue. Acésta póte numaĭ pentru că esistă pe frontispiciul Panteonuluĭ din Paris, inscripțiunea: „aux grands hommes la patrie reconnaisante".

Isgonirea statuarieĭ din biserica resăriiénă a putut fi, o causă de împedicare la propagarea și desvoltarea acesteĭ arte dar nu însă pînă la stîrpirea saŭ nefiinṭa eĭ desevîrșită cum e la noĭ.

Causa neființeĭ eĭ la noĭ trebue căutată aiurea.

Ca lucrărĭ atîrnătóre de arta sculptureĭ prin ornamentele și figurile scóse în relief care le maĭ avem, sunt odórele în argintăriĭ bisericeștĭ, ce se deosibesc prin răbdarea și fineṭa ciseluiriĭ, precum și prin un óre-care gust în alegerea formelor ușóre și svelte. Museul din Bucureștĭ posedă o colecțiune de asemenea odóre bisericeștĭ, unde se póte vedea cele ce am spus.

IV.

Pe cînd lucrările de sculptură ne lipsesc, dimpotrivă cele de pictură se vĕd relativ cu îmbelșugare și cu cît o biserică este maĭ veche, pe atît părețiĭ eĭ sunt acoperițĭ de zugrăvelĭ cu prisosință. Intrînd în vre-una din aceste bisericĭ, ceea ce ne lovește vederea și face impresiune asupra nóstră este mulțimea rotocólelor suprapuse ce se ridică pînă la înălțimea bolților în care se vĕd zugrăvite deosebite scene atît din evangelie cît și din viaṭa tutulor sfinților. Valórea artistică însă le lipsește cu totul; în aceste zugrăvelĭ se vede lipsa desăvîrșită a cunoștințelor trebuitóre lucrărilor de artă: în desemnul figurilor se vede cea maĭ adîncă necunoștință a formelor omeneștĭ, precum și a proporțiilor, înlocuindu-se cu forme convenționale, de asemenea și cu coloritul lor. Acéstă pictură este, icóna și modelul cel maĭ esact a picturiĭ bizantine din timpurile cele maĭ decăzute ale arteĭ. Valóre artistică neavînd, singurul interes ce are, este cel istoric urmărindu-se într'însul progresul, de și încet care-l face din o epocă în alta.

La întîia privire tóte bisericele nóstre par rĕŭ zugrăvite în același grad; privind însă maĭ cu atențiune vom observa că într'o biserică cu cît zugrăveala este maĭ veche pe atît este și maĭ imperfectă și suindu-ne cu două saŭ treĭ veacurĭ în urma nóstră, vom găsi o pictură care sémănă aprópe cu jucăriile făcute de copiĭ. Școla frumóselor arte din Iașĭ, posedă o colecțiune de reproducerĭ după asemenea picturĭ din timpul luĭ Ieremia Movilă și alțĭ Domnĭ. Acest progres este firesc numaĭ la popórele care aŭ o însușire artistică, dar nu la tóte; căcĭ vedem pe unele a căror pictură este aceiașĭ de la început și pînă în sfîrșit, și numaĭ cînd trece în mîna vre unuĭ alt popor, cu însușire artistică începe și progresul, astfel este pictura egipteană aceeașĭ de la început și pînă la transportarea eĭ în Grecia, astfel este și cea bizantină pînă la trecerea eĭ în Italia și tot astfel stătătóre pe loc este acum pictura Chinezilor.

Acest interes istoric al ziseĭ picturĭ este cu totul neluat în sémă la noĭ. Ea este ca o carte vie a veacurilor trecute, căcĭ în pictura unuĭ popor se resfrînge sufletul cu aptitudinile sale, năravurile și felul cultureĭ sale. Pe cînd n'avem o istorie desăvîrșită ștergem și sfărîmăm ceea ce ar putea sluji la alcătuirea eĭ. Nu știm tipul și portul părinților noștriĭ și pe tot minutul se ștерge saŭ se pierde prin bisericĭ portretele boerilor și a Domnilor noștriĭ din veacurĭ, cu tipul și portul lor care se deosebește de la o epocă și pînă la alta. Cînd urmașiĭ noștri ar voi să facă o galerie unde să se înșire portretele tuturor Domnilor noștri, să descrie costul din deosebitele timpurĭ, epoca nóstră e vinovată de lipsa deplină în care se vor afla de materialul trebuitor unor asemene lucrărĭ. Dacă pictura din lăuntrul bisericiĭ Curțiĭ de Argeș, nu este la aceiașĭ înălțime artistică ca architectura, acésta nu este destul însă ca să pricinuiască perderea eĭ acum cu prilejul meremetuluĭ și întăririĭ bisericiĭ. Intr'însa sunt zugrăvite din vremĭ vechĭ, portretele a maĭ multor Domnĭ, Domnițe și Boerĭ. La asemenea întîmplare de meremet se copiază esact maĭ nainte tot ce este maĭ însemnat și cu interes istoric.

La noĭ este obiceiul de a se zugrăvi în biserică chipul acelor care aŭ zidit'o, saŭ care aŭ ajutat la întreținerea eĭ, și în biserica de Argeș este zugrăvit chipul tuturor acelora care din vremĭ, începĕnd cu Neagoe-Vodă, aŭ ajutat la păstrarea uneĭ asemenea maestriĭ, și nepăstrarea chipuluĭ lor, pe lîngă că este o perdere istorică pentru ceĭ din viitor, este și o prihănire a amintiriĭ celor zugrăvițĭ acolo.

La alte bisericĭ prin meremeturĭ nepotrivite se schimbă și se prefac portretele originale, perḑĕndu-se astfel adevĕratul tip al lor.

Pe lîngă pictura bisericéscă maĭ este și pictura de tablourĭ, începînd la noĭ deodată cu venirea de pictorĭ formațĭ prin șcólele din străinătate; de acésta nu vom spune nimic, căcĭ este în afară din marginile arteĭ naționale. Prin acésta se înțelege acea artă care naște deadreptul din sufletul unuĭ popor, adecă aceea care resultă din mijlocul luĭ, după putinṭa și caracterul sĕŭ sufletesc și care resfrîngîndu-se asupra arteĭ, dă un caracter deosebit și i se formézā o șcólă deosebită; astfel zicem: arta italiană saŭ șcóla italiană de atuncĭ, cînd perzĕndu-se tipul bizantin, începe o artă conform geniuluĭ național în Italia. Zugrăvéla pictorilor noștri pînă acum nu este decît ca o plantă străină neîmpămĕntenită încă, căcĭ fie care din eĭ format prin alte școlĭ care sunt resultatul sufletuluĭ poporuluĭ respectiv, amintește în pictura sa caracterul șcóleĭ de unde aŭ eșit, și pe cînd subiectele tablourilor lor sunt naționale, felul de a-l esprima, maniera și esecuțiunea aparțin șcólelor unde aŭ învĕțat. Școlele frumóselor arte de la noi, sunt sîmburile viitóreĭ picturĭ naționale.

V.

Acésta este starea arteĭ nóstre naționale, adică pe atît cît să ne vădéscă că încă pînă acum artă nu avem. Să vedem dar care sunt causele impotrivitóre la desvoltarea eĭ la noĭ și care sunt mijlócele trebuitóre în care o artă să pótă inflori. Un popor, ca să pótă produce artă, trebuește maĭ nainte de tóte să simță frumusețea, ca acéstă simțire să se pótă vecînic manifesta și prin acésta să se desvolteze, trebue ca natura țăreĭ sale să fie frumósă. Icónele ce mereŭ îĭ cad sub ochi, trebuesc să fie capabile de a face impresiunĭ deosebite asupra sa și astfel, punînd fantasia în lucrare, încetul cu încetul i se formézā simțirea frumusețeĭ; o natură frumósă formézā în chip firesc, educațiunea estetică a unuĭ popor, îĭ dă un fond estetic, și cînd mijlócele privitóre în viaṭa unuĭ asemenea popor îngăduе, acest fond se accentuézā, capătă o formă vie și hotărîtă care formézā atuncĭ arta sa. Dacă Grecia și Italia, sunt țările care aŭ produs arta cea maĭ

perfectă, causa este că ele sunt țările cu timpul și natura cea maĭ frumósă, și dacă acéstă producțiune a arteĭ s'a făcut în timpurĭ numaĭ hotărîte, este că numaĭ atuncĭ aŭ avut mijlóce priitóre pentru ca ea să se pótă manifesta. *Taine* în renumita sa scriere: „filosofia arteĭ arată“ anume tóte influențele eșite din mijlocul social, atît în Grecia cît și în Italia care aŭ hotărît felul și înflorirea arteĭ lor. Unuĭ popor dar, ca să pótă produce artă, îĭ trebuesc doue condițiunĭ neapărate și din întîlnirea acestora el va avea o artă: întîiŭ fondul estetic format prin frumusețea natureĭ sale; locuitorul zoneĭ toride cu cîmpia de nisip, monotónă și ardĕtóre, precum și cel al mărilor polare cu natura de ghiață n'aŭ avut artă și nicĭ pot avea; și al doilea: o stare socială. astfel ca simțirea luĭ să fie adîncă și să se pótă esprima puternic. De aceea în stare de barbarie un popor nu póte avea artă, căcĭ îĭ lipsește putința de a esprima ceea ce simte precum și în stare de civilisațiune prea înaintată, simțirea fiind tocită, 'ĭ lipsește energia în espresiunea eĭ; iar știința arătînd natura în realitatea eĭ, rupe vĕlul tainic și fermecător, capabil să miște fantasia în noĭ.

Să vedem dar, dacă poporul nostru are fondul estetic capabil de a putea produce artă. Privind natura cum se înfățișază în țara nóstră, vedem o bogăție de icóne în tot chipul; aicĭ cîmpiĭ netede presentîndu-se în linia orizontuluĭ, întreruptă icĭ colea de cîte un copac saŭ crîngulet, oferă peisagistuluĭ un studiŭ deplin de perspectivă aeriană, adesea-orĭ împodobit și prin strĕlucirea în depărtare a turnurilor bisericelor vre-unuĭ tîrg, sub un cer luminos albastru în care privirea se afundă fără sfîrșit. In altă parte măreția munților cu adîncimea văilor în care șerpuesc lucitóre pîrae, înfățișază icónele cele maĭ pitorești și din cînd în cînd un rĕŭ maĭ mare se luptă străbătînd munțiĭ adesea orĭ spumos, cîte odată lin, reflectînd stîncile góle și mărețe ce plécă drept de la suprața sa și pînă la vîrful munților.

Scrierile deosebiților călătorĭ strĕinĭ prin țara nóstră mărturisesc de frumusețea înfățișereĭ sale. In mijlocul uneĭ asemenea naturĭ, trăind un popor cu o gradațiune de icóne care pornaște de la înfățișarea pustiuluĭ deșert și pînă la cea maĭ pitorescă, plină de măreție și accidente și cu o altă gradațiune climatică în acelaș timp, pornind de la aspectul erneĭ celeĭ maĭ posomorîte, pînă la ḑiua vereĭ celeĭ maĭ vesele și strălucitóre, este cu neputință ca sufletul sĕŭ, pus în fața unor asemenea icóne, încetul cu încetul ele să nu se întipărescă într'însul și să nu-ĭ deștepte șimțirea frumusețeĭ. Cînturile populare, povestele și doinele mărturisesc de simțirea alésă și puternică a poporuluĭ nostru față cu frumusețea. Costumul și țesĕturile cele cu lînurĭ vĕdesc un simțimînt adînc al armonieĭ colorilor și din tóte productele nóstre pe la exposițiunile universale, ceea ce aŭ atras adevĕrata luare aminte a strĕinilor a fost acésta.

Fără nicĭ o cultură țăranul nostru din propia sa simțire formată la școla natureĭ, realiséză în micele sale lucrărĭ perfecta armonie a colorilor.

Pînă și colorile naționale ale nóstre sunt roșu, galben și albastru, adică cele treĭ colorĭ fundamentale, sîmburile armonieĭ a colorilor.

Fondul estetic dar nu lipsește poporuluĭ nostru; ceea ce nu are însă și nicĭ nu aŭ avut, este punctul acela de stare socială în care arta să se pótă manifesta. Tot trecutul nostru nu este de cît un șir de veacurĭ de barbarie în care sădirea pădurilor eraŭ monumentele ce se lăsaŭ urmașilor în amintirea vre-unuĭ fapt măreț.

Acéstă lipsă de cultură era întreținută prin felul viețeĭ de luptă vecinică în care ne aflam, cînd ființa țăreĭ atîrnă de la o ḑi pînă în alta. Dacă un singur resboiŭ oprește civilisația în loc și o dă în dărăpt, ce trebue să fie însă cu un popor căruia din început lipsindu-ĭ civilisația, viața sa nu este de cît un resboiŭ perpetuŭ ce se sfîrșește prin servitudinea materială și morală. cu domnia fanarioților. Dacă astăḑi servitudinea materială, nu maĭ este, a remas încă cea morală, vădită prin pornirea ce avem de a imita tot ce este strĕin. Trebue dar să căutăm a reintra în caracterul nostru național și a trezi prin cultură sufletul poporuluĭ nostru din amorțirea în care zace; atuncĭ numaĭ va sosi și timpul în care să putem avea artă.

P. VERUSSI

CLĂDIREA PALATULUI CAMEREI

Cititoriĭ *Analelor* 'șĭ aduce aminte de importantul concurs internațional, ce s'a ținut pentru întocmirea ante-proectelor, palatelor Camereĭ și Senatuluĭ, concurs din care architecțiĭ romînĭ aŭ eșit așa de victorioșĭ.

Acest concurs s'a ținut cu clausa ca „architectul romîn, *care printre concurențiĭ romînĭ*, va fi fost maĭ sus clasat, să fie însărcinat cu întocmirea proectuluĭ definitiv și dirigerea lucrărilor“ decĭ după resultatul concursuluĭ, urméză ca palatul Camereĭ să se facă de d. architect Maimarolu, iar acela al Senatuluĭ de d. architect I. Socolescu.

Cum palatul Cameriĭ este cel maĭ important și cel maĭ urgent necesar, și cum pentru acéstă lucrare este și teren regulat și credit, s'a decis întocmirea de urgență a proectelor.

Astfel d. architect D. Maimarolu, a încheiat cu ministerul de Interne, cuvenitul contract, și va pleca în curînd în streinătate a visita palatele de Parlamente, deja existentente în Europa, după care să proceadă la întocmirea proectuluĭ sĕŭ.

Architecțiĭ romînĭ sunt veselĭ de a vedea pe un coleg al lor, onorat cu o încredere așa de bine meritată, și felicită pe guvern pentru hotărîrea ce a luat de a aplica sincer angajamentul luat prin concurs.

Pentru palatul Senatuluĭ, lucrările vor maĭ întîrzia, de óre ce terenul pe care urma a se clădi (piața Constandin-Vodă) s'a reservat pentru palatul Postelor, și nicĭ nicĭ nu este credit special votat.

Spre a putea procede la facerea proectelor, trebue dar să se caute alt teren, pe bulevardul noŭ de sigur, și să se ceară corpurilor legiuitóre, cuvenitul credit.

Póte că ar fi fost maĭ rațional a se întocmi proectul, conform cerințelor programuluĭ și pe basa ante-proectelor aprobate și premiate, după care să se orienteze la alegerea și mărirea loculuĭ, precum și cererea credituluĭ necesar.

Acéstă procedare ar fi cu atît maĭ necesară, cu cît chiar creditul pentru palatul Camereĭ este cu totul insuficient

Remîne la înțelepciunea guvernuluĭ a hotărî cum va crede maĭ bine.

AVIS

D-niĭ fabricanțĭ carĭ doresc a li se analisa materialele, saŭ a se face un studiŭ asupra lor, sunt rugațĭ a trimete cîte treĭ probe la administrația Analelor, și va avea analisa gratuit.

Administrația.

CONCURSUL INTERNAŢIONAL

PENTRU

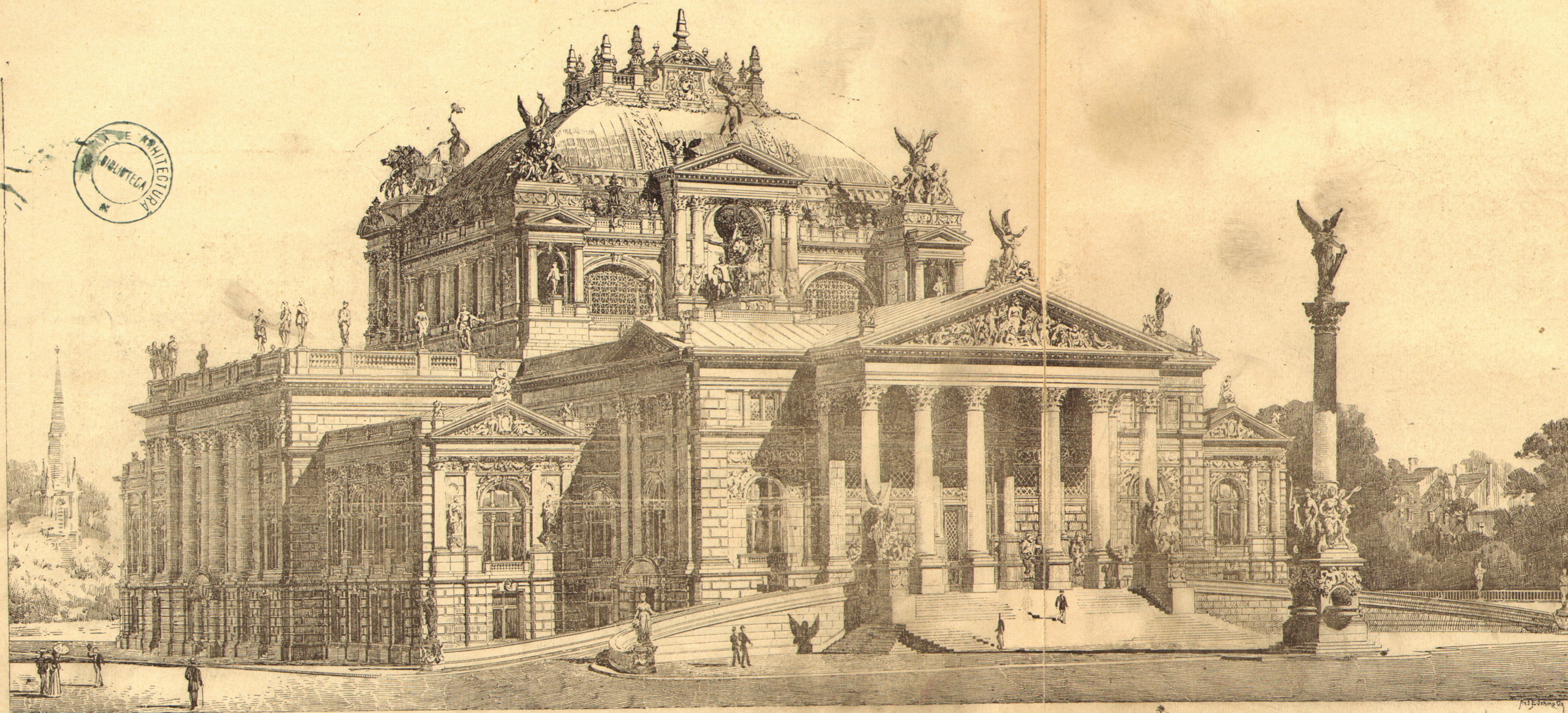
ANTE PROECTELE PALATELOR CAMEREI SI SENATULUI

PROECTUL NOV. 1890

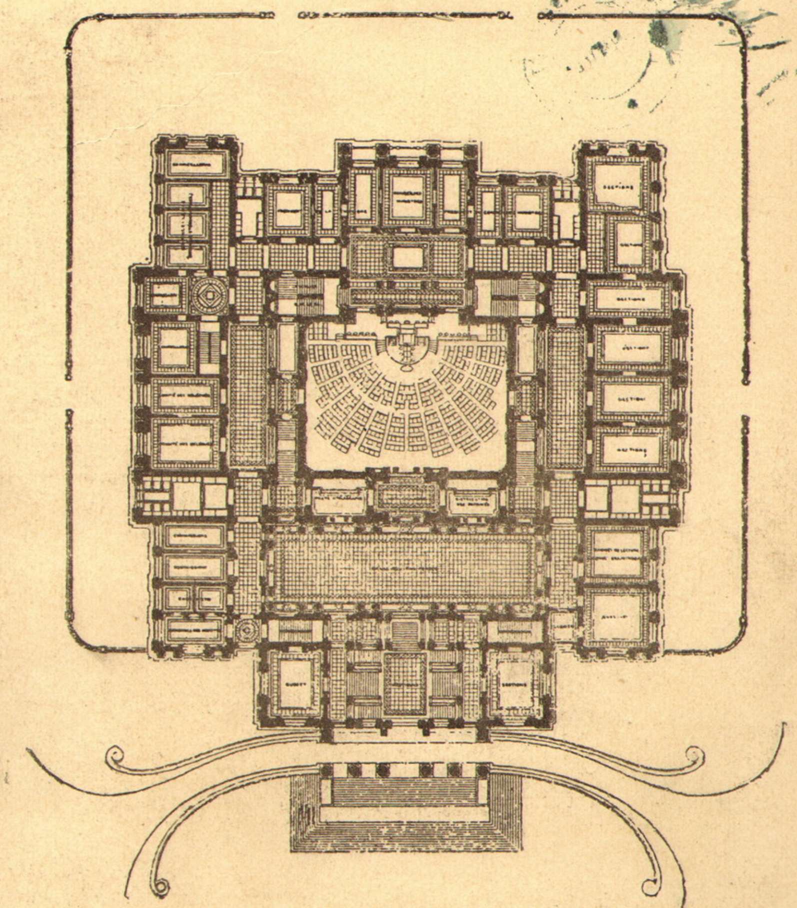
AL D-LUI

AL. KOCH

ARCHITECT DIN LONDRA

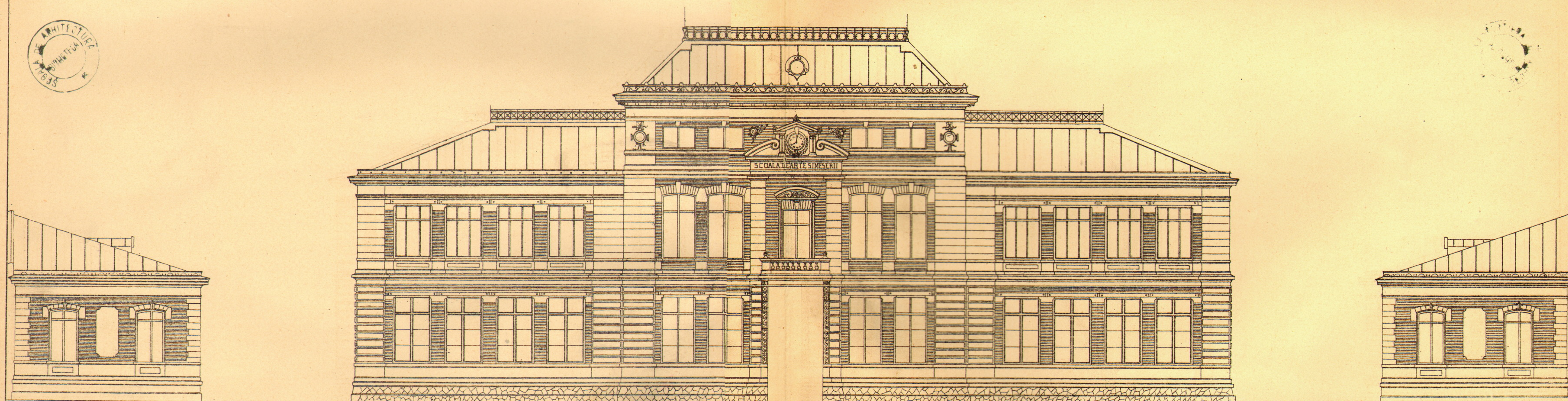
VEDERE GENERALA

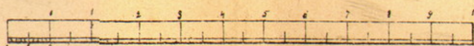
PLANUL

SCOALA DE ARTE SI MESERII

VEDERE PRINCIPALĂ

SCARA

SCOALA DE ARTE ŞI MESERII

PLAN GENERAL

ATELIER

LOCUINTA SUB-DIRECTOR

SALA DE DESEMN

CLASA

CLASA

CURTE DE ONOARE

SALA DE MANCARE

CORPUL CENTRAL

SCARA

STRADA POLIZU

MUSEU

CLASA

CLASA

LOCUINTA DIRECTORULUI

ATELIER

ATELIER

